

**MEDYA SEKTÖRÜNDE ENGELLİ BİREYLER:
İSTİHDAM, ÇALIŞMA KOŞULLARI
VE YAŞADIKLARI SORUNLAR**

DISABLED INDIVIDUALS IN THE MEDIA
SECTOR: EMPLOYMENT, WORKING
CONDITIONS AND CHALLENGES

Alper OKÇUOĞLU, Erhan ARSLAN

90

Anahtar Kelimeler:

Engellilik,
Medyada engelli
istihdamı,
Engelli gazeteciler,

Keywords:

Disability,
Employment of
disabled people in the
media,
Disabled journalists,

MEDYA SEKTÖRÜNDE ENGELLİ BİREYLER: İSTİHDAM, ÇALIŞMA KOŞULLARI VE YAŞADIKLARI SORUNLAR ¹

DISABLED INDIVIDUALS IN THE MEDIA SECTOR: EMPLOYMENT, WORKING CONDITIONS AND CHALLENGES

Alper OKÇUOĞLU ², Erhan ARSLAN ³

ÖZ

Bu çalışma, engelli gazetecilerin ve medya içerik üreticilerinin meslek yaşamlarında karşılaştıkları ayrımcılık, dışlanma ve yapısal engelleri sosyal model çerçevesinde inceleyerek çözüm önerileri sunmayı amaçlayan nitel bir araştırmadır. Çalışma, engelli bireylerin medya sektöründeki istihdamına ilişkin sorunları ortaya koyarak, çözüm önerileri geliştirmeyi ve ilgili kurumlara rehberlik etmeyi hedeflemektedir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğiyle yürütülen çalışmada üç farklı katılımcı grubu yer almaktadır: engelli gazeteciler, medya meslek örgütlerinin temsilcileri ve medya kurumlarının yöneticileri. Her bir grup için farklı yarı yapılandırılmış görüşme formları hazırlanmış ve görüşmelerden elde edilen veriler MAXQDA Analytics Pro 2024 programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Çalışmada beş tematik kod üzerinden analizler gerçekleştirilmiştir: Ayrımcılık, Görüş Düşünce ve Öneri, İstihdam ve Mesleki Koşullar, Sosyal ve Ekonomik Haklar, Erişilebilirlik ve Ulaşılabilirlik. Elde edilen bulgular, engelli bireylerin medya sektöründe dolaylı bir ayrımcılığa maruz kaldıklarını göstermektedir. Özellikle medya işverenlerinin, saha haberciliğini gerekçe göstererek engelli bireyleri istihdam etmek istemedikleri anlaşılmaktadır. Bu durum, engelli bireylerin sektörde kapsayıcı ve çeşitlilik içeren istihdam olanaklarından büyük ölçüde yoksun kaldığını ortaya koymaktadır. Çalışmada; engelli bireylerin meslek hayatında kabul görebilmek için fazladan çaba sarf ettiği, önyargılarla mücadele ettiği ve medyada temsiliyetin dönüşmesi için aktif rol aldığı görülmüştür. Engelli bireylerin medyadaki istihdamını artırmak ve sürdürülebilir çözümler geliştirilmek adına medya çalışanları, meslek örgütleri ve kurumlar arasında etkili bir iş birliği zorunludur.

ABSTRACT

This qualitative study examines the discrimination, exclusion, and structural barriers faced by journalists and media content producers with disabilities in their professional lives within the framework of the social model, offering potential solutions. The study seeks to identify issues related to the employment of individuals with disabilities in the media sector, develop practical solutions, and provide guidance for relevant institutions. Conducted using semi-structured interview techniques, the study includes three distinct participant groups: Journalists with disabilities, representatives of media professional organizations, and media institution managers. Distinct semi-structured interview forms were prepared for each group, and the data obtained from the interviews were analyzed using the MAXQDA Analytics Pro 2024 software. The analysis was conducted through five thematic codes: Discrimination; Views, Opinions and Suggestions; Employment and Professional Conditions, Social and Economic Rights, and Accessibility and Availability. The findings reveal that individuals with disabilities in the media sector face indirect discrimination. Especially, media employers are reluctant to hire individuals with disabilities, often citing the demands of field reporting as a justification. This situation indicates that individuals with disabilities are largely deprived of inclusive and diverse employment opportunities in the sector. The study emphasizes that individuals with disabilities exert additional effort to gain recognition in their professional lives, confront deep-rooted prejudices, and actively engage in transforming media representation. Effective collaboration among media professionals, professional organizations, and media institutions is essential to enhance the employment of individuals with disabilities in the media and to develop sustainable solutions.

¹ Bu makale, Mersin Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından 2024-TP2-5114 numaralı proje kapsamında desteklenen ve Mersin Üniversitesi Gazetecilik Anabilim Dalı'nda 30.01.2025 tarihinde kabul edilen, Doç. Dr. Erhan Arslan danışmanlığında Alper Okçuoğlu tarafından hazırlanmış "Medya Sektöründe Engelli Bireyler: İstihdam, Çalışma Koşulları ve Yaşadıkları Sorunlar" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Serbest araştırmacı, alperokcuoglu@gmail.com, Orcid No: 0000-0002-5812-6840

³ Doç. Dr., Mersin Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, erhanarslan@mersin.edu.tr, Orcid No: 0000-0002-7633-9495

Alıntılanmak için/Cite as:
Okçuoğlu A. ve Arslan E. (2025)
Medya Sektöründe Engelli
Bireyler: İstihdam, Çalışma
Koşulları Ve Yaşadıkları Sorunlar,
Çukurova Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü Dergisi, 34
(2), 1557-1587

GİRİŞ

Engellilik, doğuştan olabileceği gibi bireyin ilerleyen yaşam dönemlerinde meydana gelen hastalık ve kaza sonucu da ortaya çıkabilmektedir. Engellilik durumu bireyin yaşamsal aktivitelerinde ve çalışma yaşamında da zorluklar oluşturabilmektedir. Yaşadıkları zorlukların bireylerin engel durumlarından kaynaklanmadığı, toplum içerisinde onlara dayatılmış olan stigmatizasyon sonucu ortaya çıktığı görülmektedir (Şarлак ve Celbiş, 2022, s. 142). Engelli bireyler toplumun bir ferdi olarak eğitimden, sağlığa ve iş yaşamına kadar birçok alanda sorunlar yaşamaktadır. Engelli bireylerin toplumun bir parçası olarak yaşadığı birçok durum sosyal bilimciler tarafından araştırma konusu olmuştur. Yapılan araştırmalar ile engelli bireylerin sorunlarının görünürlüğünün artması ve bazı çözüm önerilerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Engellilik, insan olmanın bir parçasıdır ve insan deneyiminin ayrılmaz bir parçasıdır. Tahminen 1,3 milyar insan- ya da küresel nüfusun %16'sı- bugün önemli bir engellilik yaşamaktadır. Bu sayı, bulaşıcı olmayan hastalıklardaki artış ve insanların daha uzun yaşaması nedeniyle artmaktadır. Engelli bireyler çeşitlilik gösteren bir gruptur ve cinsiyet, yaş, cinsel kimlik, cinsel yönelim, din, ırk, etnik köken ve ekonomik durum gibi faktörler yaşam deneyimlerini ve sağlık ihtiyaçlarını etkilemektedir (World Health Organization [WHO], 2023). Bununla birlikte bireysel hak ve özgürlüklerin genişlemesi ile yaşam içerisindeki birçok alanda engelli bireylerin yaşadığı sorunların görünürlüğünün arttığı gözlemlenebilir. Toplumsal hareketlerle birlikte hak arama mücadelelerinin yaşanması yeni temel ihtiyaçların doğmasına da neden olmuştur. Bununla birlikte tarihin birçok döneminde engelli bireyler ile ilgili farklı görüş ve düşüncelerin olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Bu çalışma, medya sektöründe engelli bireylerin istihdamı, çalışma koşulları ve karşılaştıkları sorunlara odaklanmakta olup; araştırmacıların birinin engelli bir medya çalışanı olması, çalışmaya özdeşünümsele bir perspektif kazandırmıştır.

Özdüşünümselelik araştırmacının karmaşık iktidar ilişkileri içerisinde kendini konumlandığı yer üzerinden veri elde etmeye çalışması olarak tanımlanabilir. Bu da aynı araştırmayı yapan kişiler arasında dahi farklı sonuçlara

ulaşılmasına sebep olabilir. Bilimsel çalışmalardaki amacın nesnel bilgiyi incelemek olduğu bilinmektedir. Ancak çalışmanın yapısı gereği araştırmacının öznelliğini dâhil etmesi yapılan araştırmada veri içerisinde yer alan iktidar gruplarıyla dengeli bir ilişki kurulmasını sağlayabilir (Nuhrat, 2020, s. 132-133).

Engellilik kavramsal olarak düşünüldüğünde oldukça güç bir tanımlamaya sahip olduğu söylenebilir. Dünya Sağlık Örgütü, Uluslararası Çalışma Örgütü ve Birleşmiş Milletlerin bile tanımları kendi içlerinde bazı farklılıklar göstermektedir. Bu farklılığın temel nedeninin engelliliğe bakış açısıyla ilgili bir durum olduğu düşünülebilir. Dünya Sağlık Örgütü'nün yaptığı tanımlamalarda bireyin engellilik durumuna göre yorumlandığı dikkati çekmektedir (WHO, 2013). Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO, 1983) ve Birleşmiş Milletlerin (BM, 2006) ise daha bütüncül bir bakış açısıyla tanımlama yaptıkları görülmektedir. (Yenipazarlı ve ark, 2020, s.79).

Engelliliğin genel tanımı düşünüldüğü zaman; doğuştan veya sonradan ortaya çıkan fiziksel, ruhsal sorunların yanı sıra toplumsal yaşam içerisinde çeşitli derecelerde dâhil olamama durumu olarak tanımlayabiliriz (Gönülaçan, 2016, s. 112). Toplumun kabul ettiği normlar çerçevesinde engelli bireylerin dâhil olma derecelerine göre ötekileştirmeye uğramaları veya destek görmeleri muhtemeldir. Engelli bireyler tarihsel süreç içerisinde farklılıklarından kaynaklı olarak çeşitli ayrımcılıklara maruz kalmalarından dolayı bugün hâlâ dezavantajlı olarak kabul edilmektedirler.

Engelli bireylere yönelik sosyal politikaların oluşturulmasının I. ve II. Dünya Savaşları sonrasında büyük yoğunluk kazandığı söylenebilir. Böylelikle engelli bireylerin sosyal yaşam içerisinde aktif katılımı ile iş gücü ve toplumsal aidiyet duygusuyla birlikte hareket etmeleri beklenmiştir. Oluşturulan sosyal politikaların bir tarafında rehabilitasyon süreci yatarken, diğer tarafında ise toplumsal katılımın etkin olması için istihdam kısmı yer almaktadır (Kanyılmaz Polat, 2020, s. 871). Engellilerin istihdamının ülkelerin ekonomik koşulları üzerinde etkisi olduğu kadar, sosyal yaşama yönelik de doğrudan ilişkisi vardır. Engelli bireylerin istihdam edilmesiyle birlikte etkin bir şekilde sosyal hayata katılım sağlamaları böylece

yaşadıkları dışlanma durumunun da tersine dönebilmesi mümkündür. Ancak bunun için Genç ve Çat'ın (2013) çalışmalarında bahsettiği sosyal içermeye ihtiyaç vardır. Yani engelli bireylerin sosyal hayata katılımlarında önemli bir eşik olan istihdam için ortaya çıkan engellemeler ve ötekileştirmenin azaltılarak toplumla bütünleşmenin sağlanması gerekmektedir.

Engelli bireylerin istihdam koşulları ile ilgili birçok akademik çalışma bulunmaktadır. Ancak medyada içerik üreten veya medyada istihdam edilen engelli bireyler ile ilgili çok sınırlı bir literatür mevcuttur. Medyada içerik üreten engellilere yönelik söz konusu bu çalışma, literatürdeki önemli bir boşluğu doldurmak açısından önem arz etmektedir.

“Medya” sözcüğü kullanıldığı zaman akla geleneksel medyanın dışında, dijital teknolojinin gelişmesiyle birlikte sosyal medya kavramının girdiği görülmektedir. Sosyal medyanın gelişmesi ile birlikte yeni iş kolları da ortaya çıkmıştır. Geleneksel medya ile sosyal medya arasındaki farklılıklar çalışmanın kapsamının genişlemesini ve internet teknolojisini kullanarak içerik üreten engelli bireylerin de çalışmaya dâhil edilmesini gerekli kılmıştır. Çalışma bu bağlamda hem geleneksel hem de yeni medyayı kapsayan bir çerçeveye sahiptir.

Bu çalışma, engelli bireylerin iş yaşamında karşılaştıkları fiziksel, ruhsal ve sosyal engellerin etkilerini analiz ederek, medya sektöründeki istihdam süreçlerine dair özgün çözüm önerileri sunmayı hedeflemektedir. Engelli bireylerin medya sektöründe daha fazla istihdam edilmesi ise toplumsal görünürlüklerini ve seslerini duyurma açısından büyük önem taşımaktadır. Çalışma, sosyal bilimler alanında engellilik ve medya ilişkisini irdeleyen rehber niteliğinde bir kaynak olma potansiyeli taşımaktadır. Bu çalışmadan elde edilen bulgu ve önerilerin, engelli bireylerin istihdamına yönelik araştırmalar yürüten akademisyenler ile ilgili kamu kurum ve kuruluşlara katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

ENGELLİLİK KAVRAMI

Engelliliğin tanımlanması ile ilgili birçok kavram kullanılmaktadır. Bu kavramlardan bazıları zaman içerisinde popülerliğini kaybetmiş olsa da birçok akademik araştırmada ve gündelik hayat içerisinde kullanıldığı

görülmektedir. Bu kavramlardan bazıları; engellilik, sakatlık, özürlülük, yeti yetimi ve son dönemlerde kullanılmaya başlanılan özel gereksinimli birey kavramı gibi sayısız adlandırma ile karşılaşmaktadır. Üretilen kavramsal çeşitlilik engelli bireylere yönelik yürütülen çalışmaların ve bilimsel tartışmaların ne kadar canlı olduğunun bir göstergesidir. Ayrıca bu farklılaşma zaman içerisinde kavramın geçirdiği değişimin de bir ispatı niteliğindedir.

Engelliliğe dair bir tanımlama yapılırken basit ve doğrusal çıkarımlar yapmak oldukça zordur. Çünkü bir kişinin sağlık koşullarını tanımlayabilmek için bireyin belirli bir alandaki işleyişi, sağlık koşulları, bağlamsal ve çevresel faktörlerle etkileşimi durumun tanımlanmasına yardımcı olabilir. Engellilik burada en fazla şemsiye terim olarak kullanılabilir (World Health Organization [WHO], 2013). Günümüzde engelliliği sadece bedendeki ya da anatomideki bir bozukluk veya hastalık olarak tanımlamaktan kaçınılmaktadır. Uluslararası standartlar oluşturmaya yönelik çabalar ve farklı yaklaşımlarla gerçekleştirilen tanımlarla birlikte bakış açısında gerçekleşen dönüşüm de gözler önüne serilmektedir. Çevresel faktörlerin tanım içerisinde olması engelli olma halini sosyal alanı da kapsayacak şekilde genişletmektedir. Sosyal alanın engelli bireyin kişisel ihtiyaçları ve talepleri doğrultusunda düzenlenmesini sağlamakla beraber, evrensel standartların oluşturulması konusunda da önemli bir yol gösterici olarak düşünülmektedir (Erbil Erdugan, 2010).

Ülkeler arasında engelliliğe bakış açısındaki farklılık da durumun değerlendirilmesinde kullanılabilir. Engelliliğe ilişkin hak savunuculuğu mücadelesini kapsamlı şekilde yürüten ABD, İngiltere gibi ülkelerde kavramsal tanımlamada “disability” kelimesi “sakat”lık kelimesinin karşılığı olarak kullanılmaktadır. Anlamsal olarak “ability” yapabilme becerisinin karşıtı olarak kullanılmaktadır. Bedensel veya zihinsel farklılığın dışında toplumsal algıya yönelik de olumsuz bir imaj oluşturmaktadır. Dolayısıyla bedendeki kusura işaret ederek bireyi ötekileştirmektedir. (Thomas, 2011, s. 31). Yeti yetimi (“impairment”) ise toplumsal olgulardan bağımsız olarak fiziksel ve psikolojik işlevlerdeki eksikliği vurgulamaktadır. Yabancı literatürde sakatlık yerine, yeti yetimi kavramı tercih edilmektedir.

Çünkü engelli bireylere yönelik bedensel ve zihinsel durumun vurgulanmasını incelemektedir (Kızılaslan ve ark., 2016, s. 184). Böylece engelli bireylerin sadece belirli işleri yapmadaki yetenek kaybı ortaya çıkarılmaktadır. Belirli yeteneklerin kaybı, bütünsel düşüldüğü zaman çoğu yetenek ve becerilerin bozulmadığına da işaret etmektedir.

Engelli kavramı ise bireylerin yaşadığı yer ve çevresel faktörlere atıf yapar. Bu, engelliliğin bireyin kendi yetersizliklerinden çok, toplumun tutumları, fiziki çevre ve sosyal yapının yetersizliklerinden kaynaklandığını vurgulayan makul ve çağdaş bir yaklaşımdır. Bu bakış açısına göre, engel; bireyin kendisinde değil, onu saran sistemin ve toplumun yeterince kapsayıcı olmamasında yatmaktadır (Tasa & Mamatoğlu, 2018., Cavkaytar ve Diken, 2007). Engelliler Hakkında Kanun'un (2005) 3. Maddesinin a fıkrasına göre "Engelli: Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duysal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişiyi," şeklinde bir tanımlama yapılmaktadır.

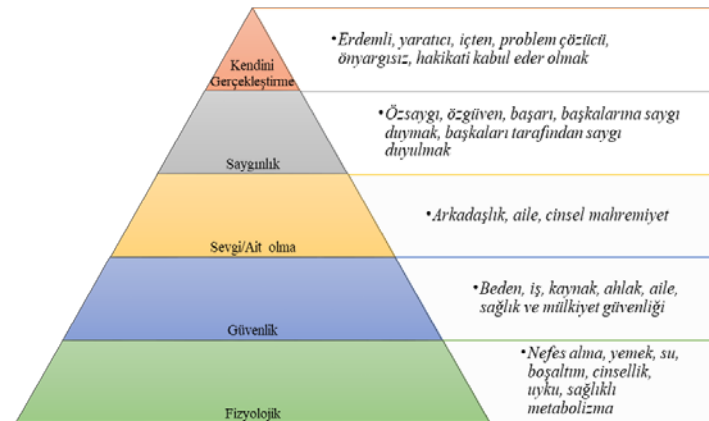
Tanımlamalardaki benzerlikler sadece ulusal alanla sınırlı değildir. BM tarafından oluşturulan ve Türkiye'nin de taraf olarak imzaladığı "Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme"nin 1. maddesinde "Engelli kavramı diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişileri içermektedir."

İnsanlık var olduğundan beri bazı cisimleri, nesneleri hatta insanları birbirinden ayırt edebilmek için kategorilere ve türlere ayırmaktadır. Bu ayırımın altında genellikle farklılığın vurgulanması ve normal olan ile anormal arasındaki farklılığın ayırt edilmesindeki amacın yattığı varsayılabilir. Bu kategorize etme durumu çoğu zaman ayrımcılığın temel çıkış noktasını oluştursa da tıp biliminin etkisi ile sağlığın bozulması ve sağlığın iyileştirilmesi amacıyla uzmanlık dallarının ayrılması için kullanılması olumlu bir etki yaratmaktadır. Tıp biliminin de etkisiyle engelli bireylerin yaşadıkları sağlık sorunları kendi içinde

ayrılarak kategorize edilmektedir. Bu kategorilerden bazıları şu şekilde sıralanabilir:

- 1- Bedensel Engelli,
- 2- Görme Engelli,
- 3- İşitme ve Duyma Engelli,
- 4- Zihinsel veya Bilişsel Engelli

İnsanlar yaşamak için bazı şeylere ihtiyaç duyar. Bunlardan bazıları fiziki ihtiyaçlar olsa da (yemek yemek, uyumak, üremek vb.) Maslow'a göre en sonunda birey kendini gerçekleştirme ihtiyacı hisseder. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine göre bireyin kendini gerçekleştirebilmesi için fizyolojik ihtiyaçlarını giderdikten sonra güvenlik ihtiyacının giderilmesi gerekmektedir. Bu güvenlik ihtiyacının içerisinde iş yaşamı ve istihdam da yer almaktadır. Birey çalışarak üretir ve tüketim sürecinin içerisinde dâhil olur. Engelli bireyler de istihdam edilerek üretim ve tüketim süreci içerisinde kendilerine düşen rolü oynamak istemektedirler. İstihdam edilmek aynı zamanda sevgi, ait olma piramidinin de tamamlanması adına önemli bir adım olarak görülebilir. İstihdam sürecine dâhil olan engelli bireyler kendi öz saygıları ve toplumsal saygıyı kazanma yolunda yine önemli bir adım atarlar. Ancak bu şekilde içlerindeki kendini gerçekleştirme ve vizyonlarını ortaya koyabilme imkânı elde ederler (Çoban, 2021).

Şekil 1. Maslow'un İhtiyaçlar Piramidi (Maslow, 1943; Çoban, 2021)

İstihdama dâhil olarak bireyin çalışması temel hak ve özgürlükler kapsamına girmektedir. Bireyin temel yani fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayabilmesinin en temel çıkış noktası çalışmasıdır. Çalışan birey beslenme, giyinme

ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılayabilir. Bireyi böylece başkasına muhtaç olmadan kendi yaşamına idame ettirme hakkını da sahip olabilir. Karataş (2002) ve Karaaslan'ın (2020) çalışmalarında belirttiği üzere engelli bireylerin istihdama dâhil edilmesi aynı zamanda toplumsal yaşama kabul anlamına gelmektedir.

Engelli bireylerin istihdam sürecinde hukuki hakları: Türkiye ve Avrupa Sosyal politikalarındaki değişimin 19. yüzyılın sonuna doğru başlamasıyla birlikte engelliler de bu alanda takip edilen gruplar arasında yer almaya başlamıştır. O dönemden itibaren engelli bireylere yönelik istihdam politikalarının engelli bireyleri koruyan, çalışma yaşamına dâhil etmeye çalışan ve çalışma yaşamından uzaklaştırılmasının önüne geçilecek bazı kanun ve mevzuatlarla teminat altına alınmaya çalışılmaktadır. Bu koruyucu sosyal politikalar aynı zamanda sağlık ve eğitim alanlarında da kendini aynı şekilde göstermektedir (Yurttakal, 2019, ss. 20-21).

Engelli bireylere yönelik istihdam ve diğer hakların korunmasına yönelik uluslararası sözleşmelerde Türkiye de taraf olarak yer almaktadır. Türkiye'nin taraf olarak yer aldığı ILO, Birleşmiş Milletler Engelli Kişilerin Hakları Sözleşmesi ve Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi gibi uluslararası hukuktan doğan sözleşmeler ile engelli bireylerin temel hak ve özgürlükleri de garanti altına alınmaktadır. Böylece Türkiye taraf olduğu uluslararası sözleşmelerdeki taahhütleri gereğince engelli bireylerin eğitim, iş ve sosyal hakları bakımından korunması için anayasal düzenlemeler yapma zorunluluğunda kalmaktadır.

Engelli bireylerin istihdam sürecine katılımı için devletler de bazı yöntemler uygulayarak hem istihdam açıklarını kapatmaya çalışmışlar hem de engelli bireylerin istihdam sürecine dâhil edilmesi için farklı yöntemler denemişlerdir. Bu yöntemlerden bazıları şöyledir;

- 1- Kota sistemi
- 2- Korumalı iş yerleri
- 3- Kişisel çalışma yöntemi
- 4- İşverenlerin zorunluluk olmadan engelli istihdamı
- 5- Evden çalışma
- 6- Kooperatif çalışma yöntemi

7- Sadece engellilerin çalıştırıldığı seçilmiş işlerde istihdam

8- İstihdam Teşvikleri (Öz ve Orhan, 2012).

Türkiye'de engelli istihdamı diğer Avrupa ülkelerine kıyasla daha geç başlamıştır. 1960'lı yıllarda başlayan engelli kitle hareketleri sonucunda ortaya çıkan uluslararası politikalar neticesinde düzenlemeler yapılmıştır. Türkiye'nin kuruluşundan itibaren engellilere yönelik politikaların tıbbi bakım temelinde 30 yıl kadar sürdürüldüğü görülmektedir. 1950 yılından itibaren özel eğitimin engelli bireylere verilmesi gerektiği kabul edilmiştir. Sağlık Bakanlığı'na bağlı olarak verilen özel eğitimin 1951 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilmiştir (Güneri, 2014, ss. 16-20).

Engelli bireylerin istihdam sürecine dâhil edilmesiyle birlikte herhangi bir ayrımcılığa veya hak kaybına uğramamaları adına bazı kanun maddeleri uygulanmaktadır. Engelli bireylerin istihdam sürecine dâhil edilebilmesinin ilk yolu devlet hastanelerinden alınmış engelli bireylerin hangi işlerde çalışıp, hangi işlerde çalışamayacağını açıklayan sağlık kurulu raporu olmaktadır. Engelliliğe salt tıbbi bakış açısından bakıldığı dönemlerde engelli bireylerin yeti farklılığından ziyade sakatlık derecesine odaklanılmaktaydı. Engelli bireylerin rehabilitasyon sürecine yönelik yeterli uzmanın istihdam altında olmaması nedeniyle verilmiş olan sağlık raporları ilk zamanlarda çoğunlukla bireylerin engellilik derecesini gösteren raporlardan oluşmaktaydı. Ancak engelli bireyin yeti yitiminin iş yapabilme becerisine oranı elbette tam olarak bu raporlarda açıklanmamaktaydı. Günümüzde de engelli bireylere verilen sağlık raporlarında bireyin engellilik ölçütü verilmiş olsa da bireyin rehabilitasyon ve tedavi yöntemlerinin gelişmesi ile birlikte istihdam üzerindeki kaybının da ne kadar olabileceği uzmanlar tarafından saptanabilmektedir (Şen, 2018).

Engelli bireylerin haklarının korunması ve iyileştirilmesine yönelik olarak uluslararası sözleşmelerden doğan yükümlülükler çerçevesinde anayasada bazı düzenlemeler yapılması zorunlu hale getirilmiştir. Bu yasal düzenlemeler neticesinde engelli bireylere yönelik olumsuz algı ve ayrımcılığın önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Engelli bireylerin istihdam alanındaki haklarını koruyan bazı kanun maddeleri şu şekildedir:

Engelli bireylerin sosyal ve ekonomik haklarının düzenlenmesi için 2005 yılında Resmi Gazete’de yayımlanan Engelliler Hakkında Kanun (2005) ile birlikte engelli bireylerin sosyal yaşamı, iş hayatı, ekonomik ve medikal hakları gibi birçok hakları güvence altına alınmaya çalışılmaktadır. Engelli bireylerin haklarını güvence altına alan bu kanun maddesi, aynı zamanda engelli bireylerin çeşitli kanun maddelerinde de referans alınarak hakların genişletilmesi bağlamında kullanılmaktadır. Çeşitli dönemlerde gerçekleştirilen düzenlemelerle engelli bireyler İş Kanunu’nda, Devlet Memurları Kanunu’nda, Özelleştirme Hakkındaki Kanunda kendilerine yer bulmaktadır. Aynı zamanda engelli bireylerin devlet memurları kadrosunda istihdam edilmesi için Engelli Kamu Personeli Seçme Sınavı (EKPS) olarak adlandırılan sınav yöntemi ile de engelli bireyler kamu kurum ve kuruluşlarında istihdam edilebilmektedir. Bu sınav ile ilgili olarak da engelli bireylerin haklarının düzenlenerek eğitim seviyelerine bağlı olarak kura ile yerleştirme, sınav puanı ile yerleştirme ile engelli memur istihdamının takip ve denetimine imkân oluşturmaktadır. Konunun takibi için de Engelli Kamu Personel Seçme Sınavı ve Engellilerin Devlet Memurluğuna Alınmaları Hakkında Yönetmelik ile takip edilmektedir.

Avrupa Birliği ülkelerinde engelli bireylere yönelik bakış açısında toplumun tüm fertleriyle eşit haklara sahip bireyler olarak görme yönünde eğilim göstermektedir. Böylece engelli bireylerin ayrımcılık ve ötekileştirmeye maruz kalmasının önüne geçebilecek bazı yasal düzenlemelerin önünü açmaktadır. Bu durum neticesinde engelli bireylerin yeti farklılıklarına rağmen toplumla bütünleştirilmesi ve ötekileştirilmenin önüne geçilebilecek adımların atılması için belli başlı sosyal ve ekonomik süreçlerin başlatılmasına olanak tanınmıştır. Avrupa Birliği’nin bir politikası haline dönüşen fırsat eşitliği konusunun İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde (madde 25) engelli bireylerin eşit hak ve sorumluluklara sahip olduğu vurgusuyla ifade edilmektedir (UN., 1948). Avrupa’da engelli bireylerin haklarının korunması için Avrupa Konseyi bünyesinde çalışmalar yürütülmektedir. Avrupa ülkeleri engelli bireyleri bağımsız yaşam ve yaşama koşullarının iyileştirilmesi başlıklarında sosyal yaşam içerisine dâhil etmeye çalışmaktadır (Akyıldız, 2017, ss. 50 52).

Engelli bireylerin Avrupa Konseyi tarafından haklarının temelini oluşturan Avrupa Sosyal Şartı’nda engelli bireyler ve tüm istihdam sürecine katılan kişilerin hakları hakkında düzeltmeleri içermektedir. Avrupa Sosyal Şartı toplumdaki her bireyin istihdama adil ve eşit bir şekilde katılmasını sağlamaktadır. Sözleşme aynı zamanda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin bir parçası olarak Avrupa Birliği ülkelerinin uymasının zorunlu olduğu hükümlerdir. Avrupa Sosyal Şartı’nı sadece Avrupa ülkeleri değil, dünyanın birçok ülkesinde de uygulandığı görülmektedir. Böylece engelli bireyler Avrupa ülkelerinin yanı sıra tüm ülkelerde eşit hak ve fırsatlara sahip olunmasına yönelik olarak temel referans noktasını oluşturmaktadır (Sözen, 2023).

ENGELLİLİK KURAMLARI

Engellilik kuramları, bireylerin yalnızca fiziksel ya da zihinsel farklılıklarından ziyade, toplumun ve çevrenin bu bireylerin yaşantılarını nasıl şekillendirdiği üzerine yoğunlaşır. Özellikle sosyal model, engelliliği toplumsal bir sorun olarak ele alır ve çözümün bireysel değil, toplumun engelleyici tutum ve yapılarında aranması gerektiğini savunur. Buna karşın tıbbi model, engelliliği kişisel bir eksiklik olarak değerlendirir ve çözümün bu eksikliklerin tedavi edilmesi ya da rehabilite edilmesi gerektiği yönündedir. Gazetecilik mesleği, topluma bu farklı yaklaşımları aktarmada önemli bir rol oynar; çünkü medya, engelliliği hangi perspektifle ele alırsa, kamuoyu da bu doğrultuda şekillenir. Bu nedenle, tıbbi modele dayalı haberler, engelliliği bireysel bir trajedi olarak sunarken, sosyal model çerçevesinde yapılan habercilik ise toplumun sorumluluğunu öne çıkarır. Dolayısıyla bu çalışmada engellilik kuramları; sosyal ve tıbbi model ile sınırlandırılmıştır.

Tıbbi Model

Aydınlanma sonrası ortaya çıkan bilimsel anlayış ile birlikte dine dayalı yaklaşımlardan vazgeçilmiştir. Böylece insanın zihinsel ve bedensel bütünlüğüne yönelik algı üzerine de norm biçimleri aranmaya başlanmıştır. İnsanın bedensel ve zihinsel bir bütün olduğu inancı normal ile anormal arasındaki farkların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Özellikle de beden politikaları ile en çok ilgilenen bilim dalının tıp bilimi olması nedeni ile bu model ortaya çıkmaktadır. Tıp bilimi sağlığın iyileştirilmesi

ve geliştirilmesi üzerine tedavi politikaları oluşturmuş bu durumu toplumsal kabule giden bir yol olarak tanımlamıştır.

Michael Oliver'in (2011) tanımlamasına göre tıbbi modelin ortaya çıkışı ile ilgili olarak bireysel patoloji sonucunda bireyde bulunan çare bulunması gereken bir kusur olarak tanımlamaktadır. Tıbbi modelin ortaya çıkması engelli bireylerin dışlanma yolu ile denetim süreci içerisine alınması böylelikle engelliliğin tıp mesleğinin boyunduruğu altında tanımlanmasıyla ve hastalık yapıcı mikrop kuramının gelişimiyle bağlantılı olduğunu savunmaktadır.

Foucault'un Kliniğin Doğuşu: Tıbbi Bakışın Arkeolojisi (2002) çalışmasında tıp biliminin sağlıkla ilgili eski uygulama ve düşünce sistemleriyle savaşıma başlaması sonucunda tıbbi bilginin geliştiği bilgisini vermektedir. Uygulana gelen sağlık bilgisi yerine profesyonel olarak çalışan hekimlere bırakması sonucunda insan vücudu üzerinde kontrol ve müdahale imkânları artmıştır. Böylece herhangi bir patolojisi olmayan kişiler sağlıklı bireyler olarak kabul edilmiştir. 20. yüzyılın başlarında tıbbi bilgi sağlık alanındaki uygulama ve yöntemlerle birleşmiş böylece tıbbi uygulamaların ve bu dönemde üretilen kavramların hâkim olmasını sağlamıştır. Foucault'a göre bu beden üzerindeki hâkimiyetten geliştirilen bir söylem olarak ortaya çıkmaktadır. Tıbbi modele göre sağlık dar alanda tanımlanmış ve değerlendirilmiştir. Bunun sonucunda ise tıbbi modelin sadece hasta, hastalık ve hastalığın tedavisine odaklanması ile insan bedeninin tıpkı bozulan bir makine gibi tamir edilebilen nesneye dönüşmesine neden olmaktadır.

Böylece engellilik üzerine de sosyal yaşamın dâhil edilmediği bir bakış açısı gelişmiştir. Engelli bireyin sadece sağlık ve hastalık durumuna göre tanımlanması klinik müdahalelere bakım evleri ve modern anlamdan uzak bir anlayışla engelli bireyin ehlileştirildiği bir model ortaya çıkmaktadır. Bireyin toplumdan uzaklaştırılarak zihinsel ve bedensel tahakkümüne de sebep olan bu model aynı zamanda bireyi sadece sakatlık üzerinden tanımlamıştır.

Sosyal Model

Engellilik, sosyal model perspektifiyle toplumsal yapılar ve kültürel süreçler bağlamında ele alınmaktadır.

Materyalist yaklaşım, engelliliğin ekonomik ve yapısal eşitsizliklerden kaynaklandığını savunurken; kültürel yaklaşım, engelliliğin kültürel söylem ve pratikler aracılığıyla biçimlendiğini ileri sürer. Bu iki kuramsal çerçeve, engelliliğin çok boyutlu doğasına farklı açılardan katkı sağlamaktadır (Thomas, 2011, s. 32-34).

Sosyal modele göre tek tip insan modeline göre standartların oluşturulması bedensel farklılıkları yok sayması nedeni ile engellilik/sakatlık bireysel değil toplumsal örgütlenmelerin sebep olduğu bir durum olarak açıklanmaktadır. Her anlamda erişilebilirlik standartları tam anlamıyla sağlanınca engellilik ile ilgili olumsuz fikir ve eylemler yok olacağı inancı bu modelde görülmektedir. Engellilik/Sakatlık sadece sosyal bir sorun değil özellikle bireyin kimliğine yönelik belirleyici unsurlar taşıması sebebiyle siyasi bir unsur olarak tanımlanmaktadır. Bu modele göre, engelli bireyler engellilik kimliğine sahip çıkarak hak ve savunuculuk faaliyetleri yoluyla siyasi arenada ve toplumsal örgütlenmeler aracılığıyla sağlamcı bakış açısının dönüşümünü sağlamayı amaçlamaktadır (Yardımcı, 2015).

Sosyal model aynı zamanda engelliliğin sosyal bilimler alanında araştırılması ve engelli bireylerin sosyal yaşamlarını şekillendiren ekonomi, barınma sorunları, kişiler arası iletişim, önyargı ve ayrımcılık, yoksulluk, temsiliyet, istihdam gibi farklı unsurları araştırarak politikacıların karar alma süreçlerine etkide bulunması amacıyla 1990'lı yıllarda bir disiplin olarak engellilik çalışmaları ortaya çıkartılmıştır. Sosyal modelden destek alan bu anlayışı engelli bireyleri damgalanmış ve marjinalleştirilmiş bir grup olarak görür. Engelliliğin bütün çeşitlerini kapsamı alanına alarak marjinalleştirilmenin önüne geçilmeye çalışılır. Engellilik tarihine kültürel farklılıklara göre engelliliğin durumunu inceler sadece engelliliğin araştırılması değil bu yöntemle insanlığın incelenmesini de bir araç olarak engellilik çalışmalarını kabul eder. Sosyal modelden kaynaklı olarak engellilik çalışmalarında tıbbi model ve bakış açısı reddedilir. Beden politikaları, güç, siyasi ve ekonomik katılım, bağımsız yaşam gibi alanları vurgulanır. Buradan yola çıkarak engelliler teknolojik gelişmeler ve alınan hizmetlerde müşteri olarak değil tüketici olarak konumlandırılması beklenilir (Meşe, 2014).

Tablo 1. Tıbbi Model ve Sosyal Model Karşılaştırması (Yardımcı, 2015)

Tıbbi Model	Sosyal Model
Kişisel trajedi teorisi	Toplumsal baskı teorisi
Kişisel sorun	Toplumsal sorun
Bireysel tedavi	Toplumsal eylem
Tıbbileştirme	Öz-müdahale [self-help]
Profesyonel egemenlik	Bireysel ve kolektif sorumluluk
Uzmanlık	Deneyim
Düzeltilme (adjustment)	Olumlama [affirmation]
Bireysel kimlik	Kolektif kimlik
Önyargı	Ayrımcılık
Tutum	Davranış
Bakım	Haklar
Kontrol	Seçenekler
Politikalar (Policy)	Siyaset (politics)
Bireysel Uyum	Toplumsal Değişim

Yukarıda yer alan Tablo 1’de belirtilen tıbbi model ve sosyal model arasındaki farklılıklar ortaya konulmaktadır. Buradan yola çıkarak sosyal modelin toplumsal temelden çıktığı görülmektedir. Dolayısıyla engellilerin bireysel özelliklerinden bağımsız olarak toplumsal yaşamın bir parçası olarak görüldüğünden bahsedebiliriz. Toplumsal değişimi ise engellilerin kendilerinin sağlayacağı inancı doğrultusunda siyasal bakımdan harekete geçmeyi teşvik eden sosyal model aynı zamanda kimlik savunuculuğu yönünden de tıbbi modelden farklılaşmaktadır. Haklar ve toplumsallaşmalar bakımından önemli katkıları olsa da sosyal modelin kişisel deneyim ve tecrübelerle odaklanmaması bir sorun olarak görülebilir.

Engelli bireylerin gazeteci veya medya içerik yöneticisi olarak hak savunuculuğu temelinde programların yapılması ile birlikte engelli bireylerin kitle iletişim araçları ve internet teknolojisinin imkânları ölçüsünde yaşadıkları sorun ve problemlere yönelik siyasal ve toplumsal baskı gruplarını harekete geçirmek bakımından önemli bir pozisyonda olmalarını sağlamaktadır. Böylece, engelli bireylerin medya alanındaki temsiliyeti sosyal model perspektifiyle ele alınmış olur.

ENGELLİLİK KURAMLARI ÇERÇEVESİNDE GAZETECİLİK MESLEĞİ

Engelli bireylerin toplum içerisindeki temsillerinin nasıl olacağı yönünde medyanın önemli ölçüde yönlendirici bir gücü vardır. Engelli bireylerin toplumdaki temsili bir anlamda medya ile şekil bulmaktadır. Engelli bireylere yönelik daha önce belirtilen söylem biçimleri engellilik literatüründe yer alan kuramsal çerçevelerle örtüşmektedir. Medya şirketleri veya haberi yazan ve dolaşıma sokulmasını sağlayan kişiler kendi bakış açıları ölçüsünde haberi yeniden inşa etme sürecine girmektedir. Haberin inşası sürecinde hak odaklı bakış açısına sahip kişiler engelli bireylerin temsiliyetini de aynı doğrultuda kurgulamaktadır. Ancak olaya bakış açısı tıbbi bir yetersizlik, kimlik mücadelesi, acıma veya trajedi gibi çeşitli bakış açılarıyla da şekillenebilir. Dolayısıyla bakış açısı ve habere yaklaşımın yanı sıra sosyal bir grubun temsiliyeti söz konusu olduğu fark edilmelidir. Medyada üretilen söylem ve dil yapısı engelliliğin savunusuna da doğrudan etkide bulunmaktadır. Engelli bireylere yönelik üretilen haberlerde ön plana çıkan konu başlıkları engelli bireylerin politik ve sosyal gündemi üzerinde belirgin bir etkisi olmaktadır. Dolayısıyla atılan başlıkların haber içerisinde kullanılan kavramsal yapıların engelli bireylere yönelik toplumun bakış açısını da şekillendirdiği düşünülmektedir.

Engelli bireylerin medyada temsil ediliş biçimleri genellikle iki uç noktada şekillenmektedir: ya zayıf, yardıma muhtaç ve dezavantajlı ya da kahraman, başarılı ve kusursuz bireyler olarak betimlenmektedir. Bu çalışmanın yazarı, engelli bir araştırmacı olarak, engelli bireylerin yaşadığı sorunlara ilişkin genellenebilir varsayımları kişisel deneyimlerine dayandırmaktadır. Engelli bireyler engelli olmayan nüfusa göre daha yüksek işsizlik oranlarına sahiptirler. İşveren tutumu ve özellikle korkuları, engelli kişilerin düşük istihdam düzeylerinde önemli bir faktördür. Bu korkular üç kategoriye ayrılmıştır: iş yeterliliği/ performans endişeleri; engelli kişileri işe almanın getirdiği maliyetler; ve başkalarının tepkileri (Lengnick&Hall vd. 2008).

İş bulma süreçlerinde engelli bireylerin sıklıkla reddedildiği, iş arkadaşları tarafından yetersiz görüldüğü ve medyadaki temsillerinin akademik çalışmalarla örtüştüğü gözlemlenmiştir. Medyada engellilik ya görmezden gelinmekte ya da ikilikler üzerinden ötekileştirici bir şekilde sunulmaktadır.

Engelli bireyler toplumda ayrımcılığa maruz kalmakta, bu durum medyadaki istihdamlarına da yansımaktadır. Medyada engellilerin temsili üzerine araştırmalar bulunsa da istihdam edilen engelli bireylerin deneyimleri sınırlı şekilde ele alınmıştır. Bu eksiklik nedeniyle, medya yöneticileri ve meslek örgütlerinin ayrımcılığa yönelik tutumlarının incelenmesi gerekmektedir. Engelli bireylerin medya sektörü gibi toplumsal etkisi yüksek bir alanda çalışmaları hem bireysel hem de toplumsal açıdan önemli bir kazanım olarak değerlendirilmektedir. Gazeteci, radyo sunucusu, podcast yapımcısı veya internet yayıncısı gibi rollerde yer alan engelli bireyler, medya aracılığıyla toplumsal sorunlarını duyurma fırsatı bulmaktadır. Bu çalışma, engelli bireylerin istihdam sürecinde karşılaştıkları fiziksel, ruhsal ve mesleki zorlukları, mobbing örneklerini ve işverenlerin engellilere yönelik önyargılarını incelemeyi amaçlamaktadır.

LİTERATÜR TARAMASI

Engelli bireylerin medyadaki istihdam sürecine yönelik sınırlı bir literatür bulunmaktadır. Yapılan çalışmalar ise yerel düzeyde veya kapsayıcılıktan, genelleştirilebilecek verilerden uzak olduğu için sorun ve problemlerin ulusal boyutta tartışılması bakımından sınırlılık taşımaktadır. Literatürde Türkiye’de yapılmış engelli bireylerin medyadaki istihdamı için önemli bir çalışmanın “Adana’daki Medya Kuruluşlarında Engelli İstihdamına İlişkin Görüşler ve Beklentiler” (Ünlü ve Berksun, 2022) olduğu görülmektedir. Bu çalışma Adana ilindeki medya kuruluşlarıyla sınırlandırılmış ve engelli çalışanlar, yöneticiler ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmelerden veriler elde edilmiştir.

Bülbül’ün (2023) Engellilerin Erişilebilirlik Tepkisi ve Dayanışma Çağrısı adlı çalışmasında röportaj yaptığı Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü mezunu olan engelli gazeteci Alper Tolga Akkuş “Engelli gazetecilerin medyanın her alanında olması

gerektiğini iade etmiştir. Akkuş, “Hayatın her alanına yüzde yüz bir erişim için gereken koşulların sağlanması gerekiyor. Sakat bireyin kendi özgün koşulları içinde bir gazetecilik faaliyeti yürüteceğinin peşinen kabul edilmesi, bunun bir ‘imkansızlıklar bulutu’ değil tam aksine ‘farklı düşünce ve uygulamalar ihtimali’ olduğunun farkına varılması gerekiyor” sözleriyle engelli gazetecilere destek verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. (Bülbül, 2023, s.88).

Uluslararası literatürde ise engellileri konu alan yine sınırlı sayıda çalışmanın olduğu görülmektedir. Bunlardan bir tanesi "Engelli Gazeteciler: Gazetecilerin Ayrımcılık Deneyimlerine İlişkin Nitel Bir Analiz" (Galinon ve Svanberg, 2020) isimli bir çalışmadır. Çalışma engelli gazeteciler üzerine yapılmıştır. Bu çalışma engelli bireylerin uğradığı ayrımcılıkların tespit edilmesi üzerine yapılan bir saha araştırmasıdır. Çalışmada kullanılan nitel analiz 5 engelli gazeteciyle yapılan derinlemesine görüşmeleri içermektedir.

Diğer bir çalışma ise görme engelliler üzerinedir. Kanada’da yapılan “Kanada’da Gazetecilik ve Engellilik: Görme Engelli ve Görme Engelli Gazeteciler Tartışıyor” (Jones, Saujani ve Zbitnew, 2021) adlı çalışmada dördü hiç görmeyen bir tanesi ise az gören 5 engelli gazetecinin pragmatik deneyimlerini ortaya çıkarmak üzere odak grup görüşmeleri yapılmıştır.

Kendisi de engelli bir gazeteci olan Shelle Page (2022)’in “Undue Hardship: A Scholarly Personal Narrative about Working with Invisible Disability in an Ableist Daily Newsroom Culture”, isimli master tezinde 37 görünmez engelli gazeteci, yirmi bir sendika yetkilisi, haber odası yöneticisi ve çeşitli Kanada haber kuruluşlarından yöneticiler ile Röportaj yapılmıştır. Kanada’da günlük haber kuruluşlarında görünmez engelli gazetecilerin istihdamına odaklanan bu tez medya çeşitliliğinin ihmal edilmiş bir alanını ele almaktadır. Hem görünmez engelli gazetecileri günlük haber kuruluşlarından dışlayan yapısal sınırlamaları hem de bu günlük haber kuruluşlarındaki deneyimleri araştırılmıştır. Çalışmada engelli gazetecilerin özellikle istihdam hukuku, insan hakları hukuku, toplu pazarlık anlaşmaları, şikâyet süreci ve özel sağlık sigortacılarının etkisi üzerinde yoğunlaştığı sonucuna ulaşılmıştır.

Katie Ellis (2016) Disability Media Work Opportunities and Obstacles kitabında medya sektöründe engelli kişilerin istihdamına odaklanmıştır. Genel olarak, engelli kişilerin hem daha geniş iş gücünde hem de özellikle medyada engelli olmayan kişilere göre daha düşük istihdam oranları deneyimlediği belirtilmektedir. Medyada engelli temsillerini iyileştirmek, engelli kişilerin sosyal konumunu iyileştirmek için hayati öneme sahiptir ve engellilik deneyimi yaşayan kişileri dahil etmek bu sürecin ayrılmaz bir parçasıdır. Dijital ve katılımcı medyanın bir sonucu olarak medya endüstrisi önemli ölçüde değişmiş olsa da korku ve acıma etrafındaki ayrımcı tutumlar engelli kişilerin medyada iş bulup bulamayacaklarını etkilemeye devam ettiği açıklanmıştır. Kitap, bu konu üzerine 1990'larda yapılan araştırmalardan günümüze engelli medya çalışanlarını işe almaya yönelik tutumlarda önemli bir değişiklik olmadığını vurgulamaktadır.

“Medya Sektöründe Engelli Bireyler: İstihdam, Çalışma Koşulları ve Yaşadıkları Sorunlar” başlıklı bu çalışma literatürdeki diğer çalışmalardan çok yönlü bakış açısı ve saha çalışması ile ayrılmaktadır. Çalışma kapsamında; engelli gazeteciler/medya içerik üreticileri, medya kuruluşlarındaki yöneticiler ve medya meslek örgütü temsilcisi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

YÖNTEM

Bu araştırma, engelli gazeteciler ve medya çalışanlarının mesleki deneyimlerinde karşılaştıkları sorunları, ayrımcılık örneklerini ve çevrelerinin etkilerini nitel yöntemlerle incelemeyi amaçlamaktadır. Nitel yönetime sahip araştırmada, katılımcıların anlam dünyalarını derinlemesine analiz etmek için yarı yapılandırılmış görüşmeler kullanılmıştır. Nitel araştırma yaklaşımı, olguları bütünsel bir perspektifle ele alarak toplumsal bağlamdaki anlamları yorumlama olanağı sağlamaktadır. Bu yöntem, araştırmacıya esnek veri toplama ve katılımcıların öznel deneyimlerini keşfetme imkânı sunar (Karataş, 2015, s. 63).

Görüşme teknikleri arasından yarı yapılandırılmış modelin seçilmesi, önceden hazırlanmış soru formu çerçevesinde esnek ek sorular sormaya olanak tanımasıyla ilişkilidir (Balaban Salı, 2018, s. 144). Bu yöntem, katılımcılarla diyalog temelli bir etkileşim kurarak mekânsal kısıtlamalar durumunda dijital platformlar (e-posta, WhatsApp, video konferans) aracılığıyla veri toplanmasını mümkün

kılmıştır. Araştırmacı, görüşme sürecinde soru formundaki maddeleri katılımcıların yanıtlarına göre uyarlayarak veya gerektiğinde atlayarak sistematik ancak dinamik bir veri derleme süreci yönetmiştir. Çalışmada, nitel verilerin incelenmesi için betimsel analiz yöntemi tercih edilmiştir. Bu yöntem, katılımcıların doğrudan ifadelerine odaklanarak tematik kodlama ve alt kodlar aracılığıyla verilerin düzenlenmesini sağlamıştır (Karataş, 2015, s. 72). Betimsel analiz, araştırmacının önceden belirlenen temalara göre verileri sınıflandırmasına ve neden-sonuç ilişkileri kurmasına olanak tanımıştır (Baltacı, 2019, s. 379). Nitel araştırma yöntemi kullanılan çalışmada örneklem yöntemi olarak, rastlantısal olmayan örnekleme yöntemlerinden kartopu örneklem yöntemi kullanılmıştır. Kartopu örneklem yönteminde, çalışmanın konusu ile ilgili olarak referans kişiler seçilmekte ve bu kişiler aracılığı ile diğer kişilere ulaşılmaktadır (Pagano M. 1993, Kılıç S., 2013) bu doğrultuda, Türkiye'nin farklı illerindeki engelli gazetecilere “kartopu örnekleme” yöntemiyle ulaşılmıştır.

Bu çalışmada, medyada içerik üretenler ifadesi ile sadece geleneksel medya pratiklerini kullanarak gazetecilik yapan veya bir radyo programını sunan kişiler nitelendirilmemektedir. Daha geniş bir bakış açısıyla internet medyası da çalışmaya dâhil edilmiştir. Engellilik durumu olan blog sahipleri, haber sitesi sahipleri, köşe yazarları, internet radyo programcıları gibi farklı gruplar çalışmanın örnekleminde yer almaktadır. Bununla birlikte çalışmanın ana hattı engelli gazeteciler üzerine kurulu olduğu için gazetecilik meslek örgütleri ve medya kurum sahipleri ya da yöneticileri de çalışmaya dâhil edilmiştir.

Özetle çalışmanın örnekleminde 3 farklı grup yer almaktadır. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür; engelli içerik üreticileri, gazetecilik meslek örgütleri ve medya kurum sahipleri ya da yöneticileri. Her grup için ayrı ayrı yarı yapılandırılmış görüşme formları hazırlanmış ve çalışma kapsamında kullanılmıştır. Böylece çalışmanın objektifliğini ve nesnelliğini korunması amaçlanmıştır. Çalışma, 23 kişilik bir örneklem grubu üzerinden yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların 16'sı engelli medya çalışanı veya içerik üreticisinden oluşurken, 6'sı medya meslek örgütlerini ve 1'i ise medya kurum yöneticisini temsil etmektedir.

Araştırma, engelli bireylerin iş bulma deneyimlerini ve medyadaki temsillerini analiz ederek, sosyal bilimler literatürüne rehber niteliğinde bir katkı sunmayı hedeflemektedir. Engelliliğin medyadaki görünümüne ilişkin engelli bireylerin görüşleri alınarak, istihdam sürecindeki sorunlar tespit edilmiş ve çözüm önerileri geliştirilmiştir. Bilimsel tarafsızlığı sağlamak ve farklı perspektifleri yakalayabilmek amacıyla, medya yöneticileri ve meslek örgütleri de araştırmaya dahil edilmiştir. Bu yaklaşım, konunun kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesine ve engelli istihdamına ilişkin çok yönlü bir analiz yapılmasına olanak tanımıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme soruları; alanyazındaki bilgiler, uzman görüşleri ve araştırmacılardan birinin engelli bir medya çalışanı olması nedeniyle geliştirdiği emik (içerden bakış) temelli katkılar doğrultusunda oluşturulmuştur. Ayrıca, bu çalışma engellilik modelleri içinde sosyal model yaklaşımı merkeze konularak gerçekleştirilmiştir. Görüşme soruları ise araştırmacının mesleki deneyimlerine ve meslektaşları tarafından dile getirilen sorunlara dayanarak belirlenmiş; bu süreçte uzman görüşlerinden de yararlanılarak, uzun vadeli bir hazırlık süreci sonucunda yapılandırılmıştır. Engelli katılımcılara, medya kurumlarında çalışıyorlarsa istihdam süreçleriyle ilgili sorular yöneltilirken, bireysel olarak içerik üretenlerin yaşadıkları zorluklar ve katkılar sorgulanmıştır. Medya yöneticisiyle yapılan görüşmede, engelli çalışanlara yönelik tutumlar, erişilebilirlik ve makul uyumlaştırma süreçleri ele alınmıştır. Meslek örgütü temsilcilerinden ise engelli istihdamına ilişkin görüş ve öneriler alınmıştır.

Görüşmeler, e-posta, WhatsApp, sosyal medya veya telefon aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Öncelikle sorular pilot niteliğinde örneklemin %10'luk bölümüne yöneltilmiştir. Pre-test uygulamasından alınan dönütler temelinde soru formunda gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Bu revizyonda anlaşılabilirlik düzeyi düşük sorular yeniden gözden geçirilmiş ve gözden kaçan noktalar için yeni sorular oluşturulmuştur. Yapılan revizyonların ardından form kesinleşmiştir. Katılımcılarla görüşmeler, 27.05.2024 ile 20.08.2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Görme engelli katılımcıların varlığı nedeniyle görüşmeler WhatsApp veya telefon aramaları yoluyla yapılmış, ses kayıtları alınmış ve bu kayıtlar daha sonra metne dönüştürülmüştür.

Araştırmanın veri analizi sürecinde MAXQDA Analytics Pro 2024 (Lisans seri numarası: MQSI00-E4fmXU-8Laqxt-zBnkYb-bVangz) yazılımı kullanılmış; veriler, iki bağımsız kodlayıcı tarafından ayrı ayrı kodlanmış ve elde edilen kodlar arasındaki uyum doğrultusunda uzlaşa sağlanarak analiz tamamlanmıştır. Bu yöntem, araştırmacılar tarafından nitel veri analizinde güvenilirliğin artırılması amacıyla tercih edilmiştir. Bu program aracılığıyla yarı yapılandırılmış görüşme formları temalara ayrılmış ve her tema altında kodlamalar oluşturulmuştur. Söz konusu temalar, sosyal model kapsamında engelli bireylerin sosyal yaşamlarını şekillendiren “ekonomi, barınma sorunları, kişiler arası iletişim, önyargı ve ayrımcılık, yoksulluk, temsiliyet, istihdam” gibi farklı unsurlardan yola çıkılarak dizayn edilmiştir. Bu unsurlar aynı zamanda katılımcıların sorulara verdikleri yanıtlarda en fazla üzerinde durdukları konu başlıklarını oluşturmaktadır.

Katılımcıların kimliklerinin korunması amacıyla tüm gruplar kodlanmıştır. Engelli erkek katılımcılar “EEK”, engelli kadın katılımcılar “EKK”, medya yöneticisi “MKYEK”, meslek örgütü temsilcileri ise “MMÖEK” veya “MMÖKK” şeklinde kodlanmıştır. Birden fazla katılımcı olan gruplarda, kodlamalara “1, 2, 3” gibi numaralar eklenerek bireyler birbirinden ayırt edilmiştir.

Medya sektöründe çalışan engelli medya çalışanlarının karşılaştıkları sorunları, medya yöneticilerinin engelli çalışanlarına yönelik tutumlarını ve meslek örgütlerinin engelli medya profesyonellerinin yaşadıkları sorunların giderilmesi adına ürettikleri politikalar ya da girişimleri sorgulamak için hazırlanan araştırma soruları ve varsayımları şu şekildedir:

Engelli gazetecilere yöneltilen sorular:

1. Engelli bir birey olarak meslek yaşamınızda pozitif veya negatif olarak ayrımcılığa uğradınız mı?
2. Engelli olmanızdan dolayı yaşadığınız zorluklar nelerdir? Bu zorlukların ortadan kalkması için çözüm öneriniz nedir?
3. Şimdi bulunduğunuz pozisyondan daha üst bir yere geleceğinizi düşünüyor musunuz? Nedeniyle birlikte anlatır mısınız?
4. Çalışırken yapamayacağınız veya yapmakta

zorlandığınız görevleriniz oldu mu? Olduysa bu durum ile nasıl başa çıktınız?

5. Sahada haber yapma süreçlerine dâhil oldunuz mu? Eğer sahada haber yapma deneyimine sahipseniz engelli olmaktan dolayı yaşadığınız sorunlar oldu mu?
6. Bir engelli çalışan olarak çalıştığınız kurumdaki diğer çalışanlar ile eşit haklara sahip misiniz?
7. Engelli bir gazeteci olarak haber kaynaklarına ulaşma konusunda sıkıntı yaşıyor musunuz?
8. Çalıştığınız kurumda işe alınırken nasıl bir süreç izlendiğini anlatır mısınız? Kurumunuzun işe alım sırasındaki tepkileri nasıldı?
9. Çalıştığınız kurumun erişim ve ulaşılabilirlik konusunda nasıl olduğunu düşünüyorsunuz? Olumlu veya olumsuz yönlerini anlatınız.

Engelli gazetecilerle ilgili varsayımlar şunlardır: Medya sektöründe engelli bireyler istihdam açısından dezavantajlıdır. İş yerlerinde negatif ayrımcılığa maruz kalırlar ve kariyerlerinde ilerleme konusunda olumsuz düşüncelere sahiptirler. Ayrıca, çalışma ortamları engelli bireyler için uygun değildir.

Medya yöneticilerine yöneltilen sorular:

1. Çalıştığınız kurumdaki engelli çalışanlar da dâhil olmak üzere engelli istihdamı hakkındaki düşünceleriniz nedir?
2. Çalıştığınız kurumun engelli bireyler için erişilebilir ve ulaşılabilirlik açısından nasıl bulduğunuzu anlatır mısınız?
3. Engelli çalışanlarınıza karşı pozitif veya negatif ayrımcılığa uğrattığınızı hissettiğiniz oldu mu? Varsa lütfen anlatınız.
4. Engelli istihdamı ile ilgili teşvikler olmasa yine de istihdam sağlanmasını ister miydiniz? Engelli istihdam teşviklerini yeterli buluyor musunuz?
5. Kurumunuz bünyesinde yer alan engellilerin görevlerinde yükselmesi konusundaki düşünceleriniz nelerdir?
6. Kurumunuzda çalışan engelli gazetecileri ağırlıklı

olarak hangi haberlerde görevlendiriyorsunuz?

7. Engelli gazetecilerinizi sahada haber içeriği üretmek için görevlendiriyor musunuz?
8. Kurumunuzda çalışan engelliler ile diğer çalışanlar eşit haklara sahip mi?

Medya yöneticileriyle ilgili varsayımlar ise şöyledir: Engelli istihdamı konusunda çekimser davranırlar ve pozitif ayrımcılık politikalarını yetersiz uygularlar. Fiziksel ve teknolojik altyapı engelli çalışanlar için yetersizdir. Engelli gazetecilerin kariyer gelişimi göz ardı edilir ve yöneticiler arasında engellilere yönelik önyargılar yaygındır.

Meslek örgütü temsilcilerine yöneltilen sorular:

1. Medya sektöründe engelli istihdamı hakkındaki düşünceleriniz nedir?
2. Meslek örgütünüz medya sektöründeki engelli çalışan bireyler için hangi çalışmalarda bulunuyor?
3. Engelli çalışanların işe uyum süreçleri hakkındaki gözlemleriniz nelerdir?
4. Engelli medya çalışanlarının pozitif veya negatif ayrımcılığa uğratıldığına tanık oldunuz mu? Varsa anlatınız.
5. Medya sektöründe engelli çalışanlar ile diğer çalışanlar arasında farklılık olduğunu düşünüyor musunuz?
6. Engelli medya çalışanları veya içerik üreticilerinin iş yaşamında sosyal ve ekonomik haklarını aldığını düşünüyor musunuz?

Meslek örgütleriyle ilgili varsayımlar da şu şekildedir: Engelli gazetecilerin haklarını savunmada yetersiz kalırlar ve kapsayıcı eğitim ve gelişim programları sunmazlar. Engelli bireylerin liderlik pozisyonlarına erişimi sınırlıdır. Meslek örgütleri, engelli istihdamını teşvik edecek politikalar geliştirmez ve çalışma koşullarını iyileştirmeye yönelik somut adımlar atmazlar.

Araştırmanın sınırlılıkları arasında, literatürde çalışmanın konusuyla benzer nitelikte yeterli sayıda çalışmanın bulunmaması yer almaktadır. Mevcut çalışmaların ise genellikle sınırlı katılımcı gruplarıyla yürütülmüş olması ve istihdam sürecindeki sorunları kapsamlı şekilde ele

almaması sınırlılıklar arasındadır. Ayrıca, katılımcıların engellilik durumları nedeniyle iletişim büyük ölçüde sosyal medya ve e-posta aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Bu durum yüz yüze etkileşimin sağlanamaması sebebiyle veri toplama sürecinin uzamasına neden olmuştur. Tüm bu sınırlılıklara rağmen, araştırmanın temel sorunsalını incelemek ve varsayımları test etmek için yeterli sayılabilecek bir örneklem grubuyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Medya sektöründeki engelli bireyler, yöneticiler ve meslek örgütü temsilcileriyle gerçekleştirilen görüşmeler öncesinde Mersin Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan etik onay (05.12.2022, Karar No: 403) alınmıştır. Ayrıca bu çalışma, Mersin Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) tarafından desteklenmiştir (Proje No: 2024-TP2-5114).

ARAŞTIRMA BULGULARI

Çalışma toplam 23 katılımcı ile gerçekleştirildi. Katılımcıların cinsiyet dağılımına bakıldığında zaman 2 kadın ve 21 erkek katılımcı olduğu görülmektedir. Aynı zamanda katılımcıların 16'sı engelli bireylerden oluşurken, 7 katılımcı ise herhangi bir engellilik durumu olmayan bireylerden oluşmaktadır. Katılımcıların 16'sı engelli medya çalışanı veya içerik üreticisinden oluşurken, 6'sı medya meslek örgütlerini ve 1'i ise medya kurum yöneticisini temsil etmektedir. Katılımcıların demografik özellikleri, engellilik durumları ve medya sektöründeki görev alanlarına ilişkin detaylı bilgiler tablo halinde aşağıda yer almaktadır.

Tablo 2: Katılımcıların Demografik ve Mesleki Bilgileri ile Engellilik Durumları

Katılımcının cinsiyeti	Katılımcının yaşı	Katılımcının Eğitim durumu	Katılımcının engellilik durumu	Katılımcının çalıştığı alan
Kadın	34	Yüksek Lisans	Görme engelli	Devlet radyosunda program yapımcısı ve sunucu.
Kadın	45	Lisans Mezunu	Bedensel Engelli	Özel televizyon kanalında muhabir olarak çalışmakta.
Erkek	57	Lise mezunu	Bedensel Engelli	Köşe Yazarı
Erkek	50	Lise mezunu	Bedensel Engelli	Köşe Yazarı
Erkek	44	Doktora mezunu.	Görme Engelli	Radyo programları ve podcastler hazırlamakta.
Erkek	36	Yüksek Lisans	Görme Engelli	Köşe yazarlığı ve Youtube platformunda engelli bireylerin gündemleri üzerine içerik üretmekte.
Erkek	54	Lisans Mezunu	Görme Engelli	Özel radyo kanalında içerik üretmekte
Erkek	26	Lise mezunu	Otizm	Özel radyolarda programlar hazırlayıp sunmaktadır.
Erkek	68	Yüksek Lisans	Görme Engelli	Engelli hakları üzerine köşe yazıları yazmakta.
Erkek	36	Lise mezunu	Görme Engelli	Özel bir radyo kanalında müzik programı sunucusu
Erkek	28	Lisans Mezunu	Bedensel Engelli	Serbest gazeteci
Erkek	44	Lise mezunu	Bedensel Engelli	Yerel gazetelerde köşe yazarlığı yapmakta.
Erkek	46	Lisans Mezunu	Ortopedik Engelli	2014 yılından bu yana kendi internet sitesinde haber yapmaktadır
Erkek	48	Önlisans mezunu	Ortopedik Engelli	Köşe Yazarı
Erkek	49	Lise mezunu	Çocuk felci	13 yıldır özel bir radyoda spor haberleri editör ve spikerliğini yapmaktadır.

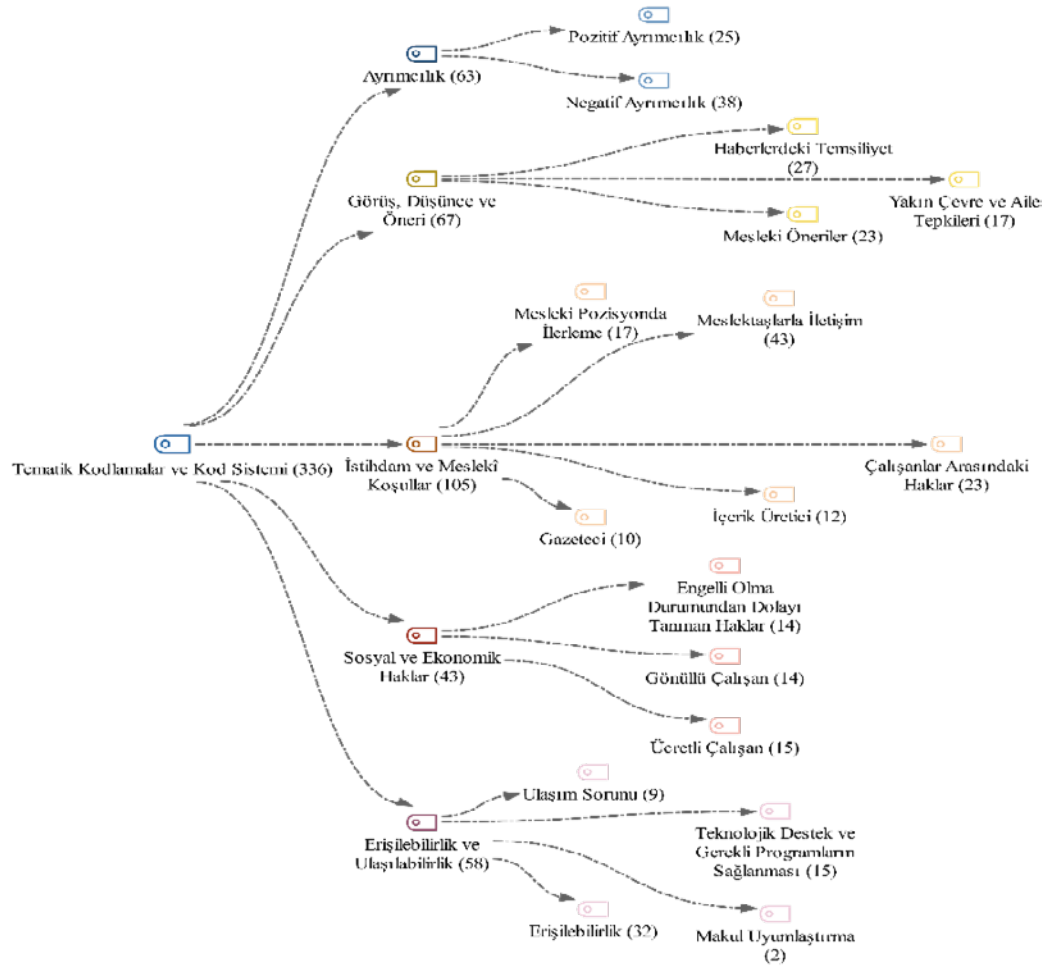
Erkek	52	Lisans Mezunu	Spastik paraparezi	Özel bir internet radyosunda podcast programı yapmakta.
Erkek	43	Yüksek lisans	Engel durumu bulunmamaktadır	Meslek Örgütü temsilcisi serbest gazeteci
Erkek	52	Lisans Mezunu	Engel durumu bulunmamaktadır	Meslek Örgütü temsilcisi Radyo ve televizyon yayıncılığı yapmakta.
Erkek	53	Lise mezunu	Engel durumu bulunmamaktadır	Meslek Örgütü temsilcisi
Erkek	57	Lisans mezunu	Engel durumu bulunmamaktadır	Bir yerel televizyonun imtiyaz sahibi. Özel gazetelerin ve ajansta bölge sorumluluğu gibi görevlerde bulunmuştur.
Erkek	67	Lise mezunu	Engel durumu bulunmamaktadır	Meslek Örgütü temsilcisi
Erkek	64	Lise mezunu	Engel durumu bulunmamaktadır	Meslek Örgütü temsilcisi
Erkek	46	Lisans mezunu	Engel durumu bulunmamaktadır	Medya yöneticisi Kamuda radyo kanalında çalışmakta.

Görüşmelerde, geçmişte belirli bir dönemde medya sektöründe görev almış, ancak şu anda farklı bir alanda kariyerlerine devam eden engelli bireyler de yer almıştır. Ayrıca, radyo, podcast veya sosyal medya gibi platformlarda içerik üretici olarak faaliyetlerini sürdüren engelli bireyler de örneklem içerisinde bulunmaktadır. Bu nedenle, bazı katılımcıların hem gönüllü hem de ücretli çalışan kategorilerinde kodlanması gerektiği değerlendirilmiştir. Çalışmada, içerik üretici veya gazeteci olma kriterleri esas alınarak, farklı işlerde kariyerlerine devam eden bireylerin de kapsama dâhil edilmesi sağlanmıştır. Bundan dolayı, bir kişinin hem içerik üretici olarak hem de başka bir sektörde ücretli çalışan olarak istihdam edilmesi durumunda, bu kişi içerik üretici ve ücretli çalışan şeklinde kodlanmıştır.

Çalışmada beş tematik kod kullanılmıştır. Bu tematik kodlar, şu şekilde belirlenmiştir: Ayrımcılık, Görüş Düşünce ve Öneri, İstihdam ve Mesleki Koşullar, Sosyal ve Ekonomik Haklar, Erişilebilirlik Ulaşılabilirlik. Tematik

kodlar, çalışmanın yöntem bölümünde ayrıntılı olarak yer verilen ve araştırmacı tarafından, yarı yapılandırılmış görüşme formlarında yer alan sorular ile engelli bireylerin istihdamını etkileyebilecek nedenler dikkate alınarak tanımlanmıştır.

Şekil 2'de tematik kodların altında sıralanmış olan ara kodların frekans değerleri verilmektedir. Yarı yapılandırılmış görüşme formlarından elde edilen verilerin frekanslarına dayalı olarak belirli tematik çerçeveler doğrultusunda kodlandığı ve bu kodların belirli anlam kümeleri etrafında yoğunlaştığı görülmektedir. Şekil 2'de beş ana tema öne çıkmakta, her ana tema altında ilgili alt temalar sıralanmaktadır. Söz konusu şekil, katılımcıların deneyimlerini kategorize ederek, meslek hayatındaki sosyal etkileşimlerden istihdam sürecindeki engellere, fiziksel ve teknolojik erişim sorunlarından eğitim ve iş yüküne kadar uzanan çok boyutlu sorunları sistematik biçimde ortaya koymaktadır. Bu yapı, çalışmanın tematik analizini ve katılımcıların öncelikli konularını açıkça yansıtmaktadır.

Şekil 2. Engelli Bireylerin Medya Sektöründeki İstihdamına İlişkin Tematik Analiz Haritası

Katılımcıların görüş ve düşüncelerinin de sınıflandırmaya dâhil edilmesi amacıyla bazı tematik kodların kapsamı genişletilmiştir. Aşağıda sıralanan tematik kodların belirlenmesinde etkili olan unsurlar ve bu kodların araştırma kapsamında taşıdığı anlamlar ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır:

Ayrımcılık: Engelli bireylerin istihdam sürecinde karşılaştıkları doğrudan veya dolaylı ayrımcı tutum ve davranışların belirlenmesi hedeflenmiş ve bu doğrultuda pozitif ile negatif kodlar altında sınıflandırılmasına çalışılmıştır. Katılımcılar tarafından aktarılan örnek olay ve durumların değerlendirilmesi sırasında ayrımcı tutum ve davranışların saptanmasında önemli bir rol oynadığı görülmüştür. Kullanılan kavram ve söylemlerin ayrımcı

niteliğinin, bu kodlama çerçevesinde elde edilen verilerle ortaya çıkarılması sağlanmıştır.

Görüş, Düşünce ve Öneri: Katılımcı gruplarından, üç farklı kod üzerinden sorulara verdikleri yanıtlarla doğrudan görüşlerinin ifade edilmesi istenmiştir. Haberlerdeki temsiliyet başlığı altında, engelli bireylerin haber içeriklerinde kişisel trajedi veya yardım odaklı bir yaklaşımla mı temsil edildiği ve yeterli görünürlüğün sağlanıp sağlanmadığı üç gruba sorularak anlaşılmaya çalışılmıştır. Yakın çevre ve aile tepkileri koduyla, engelli bireylerin istihdam sürecine katılımında çevrenin etkisinin ve tepkilerinin bireyler üzerindeki sonuçlarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Mesleki öneriler koduyla ise, tüm katılımcı gruplarından engelli bireylerin

istihdamına yönelik kişisel deneyimlerinin paylaşılması ve medya mensubu olarak istihdam edilmeleri için engelli meslektaşlarına tavsiyelerde bulunulması hedeflenmiştir.

İstihdam ve Mesleki Koşullar: Engelli bireylerin içerik üretici veya gazeteci olarak istihdam sürecine dâhil edilmesiyle karşılaştıkları mesleki koşulların, beklentilerinin ve meslektaşlarıyla kurulan kişiler arası iletişimin durumunun belirlenmesi için bu tema seçilmiştir. Mesleki pozisyonda ilerleme alt başlığında, engelli bireylerin mesleklerinde üst pozisyonlara yükselme beklentilerinin ve bu yöndeki çabalarının ortaya koyulması amaçlanmıştır. Meslektaşlarla iletişim alt başlığında, engelli bireylerin çalıştıkları ortamlarda iş arkadaşlarıyla kurdukları iletişimin kapsayıcı veya dışlayıcı özelliklerinin saptanması denenmiştir. Çalışanlar arasındaki haklar alt başlığında ise, engelli bireyler ile medya kurum yöneticilerine yöneltilen sorularla, engelli çalışanlar ve diğer personel arasındaki hak farklılıklarının tespit edilmesi sağlanmıştır. Çalışmaya katılan engelli bireylerin içerik üretici veya gazeteci olarak sınıflandırılması için, beyan ettikleri işler ve ek iş olarak yaptıkları faaliyetler incelenerek kodlama yapılmıştır. İçerik üretici kategorisinde, radyo programı, podcast programı veya sivil toplum kuruluşları için içerik üreten engelli bireyler bu kapsamda değerlendirilmiştir. Gazeteci kategorisinde ise, ek iş olarak veya doğrudan internet haber siteleri, televizyon ve sosyal medya üzerinden köşe yazısı yazma, haber üretme, yayınlama ve sunma gibi gazetecilik faaliyetlerinin birini ya da birkaçını gerçekleştiren bireyler bu kod altında analiz edilmiştir.

Sosyal ve Ekonomik Haklar: Engelli bireylerin istihdam edildikleri koşulların ve şartların daha iyi anlaşılması için tematik kodlama yöntemiyle inceleme yapılmıştır. Engelli olma durumundan dolayı tanınan haklar alt başlığında, istihdam sürecinde veya koşullarında engelli bireylere sağlanan haklar bu kodla ele alınmıştır. İşveren veya engelli bireye doğrudan verilen sosyal güvenlik teşvikleri, özel sağlık sigortası, ulaşım ve erişilebilirlik destekleri bu çerçevede incelenmiştir. Ayrıca, engelli bireylerin istihdam sürecine katılımı veya medya için içerik üretimi sırasında gönüllü mü yoksa gelir elde etme amacıyla mı çalıştıklarının ayrı ayrı kodlanması gerektiği düşünülerek,

bu ayırım yapılmıştır.

Erişilebilirlik ve Ulaşılabilirlik: Engelli bireylerin istihdam edilirken veya iş yaparken bazen çeşitli desteklere ihtiyaç duymaları üzerinden yarı yapılandırılmış formda sorulan sorularla birlikte yaşadıkları sorun ve problemler tespit edilmek istenmiştir. Ulaşım sorunu; engelli bireyler sahip oldukları engellilik durumuna (görme engelli, işitme engelli, fiziksel engelli, ruhsal ve duygusal engellilik) göre şehir içi ve şehirlerarası seyahatlerinde sahip oldukları bazı ulaşım haklarını kullanma durumları, istihdam eden tarafından destek verilip verilmediği bu kod ile incelenmektedir. Teknolojik destek ve gerekli programların sağlanması; engelli bireyler çalışma koşulları kapsamında çeşitli teknolojik desteklere ihtiyaç duymaktadır. Bu konuda işveren tarafından veya engelli bireyin kendi bireysel çabası ile gerekli teknolojik araçlara ulaşma durumu tespit edilmek istenmiştir. Makul uyumlaştırma; literatürdeki yeni kavramlardan bir tanesi olarak anlamsal bakımdan erişilebilirlikten farklı bir anlam taşımaktadır. Makul uyumlaştırma engelli bireylerin insan hakları ya da temel özgürlükleri açısından diğer bireylerle eşit bir şekilde yararlanması için ihtiyaç duyulan ölçüsüz olmayan ve karşı tarafa aşırı yük getirmeyen düzenlemeler için kullanılmaktadır (Ersöz, 2020, s. 160). Erişilebilirlik; engelli bireylerin çalışma ortamlarına veya günlük hayatlarında yaşadıkları erişim sorunlarının tespit edilmesi için bu kod kullanılmaktadır. Erişilebilirlik evrensel standartlara uygun yapıların olmasını zorunlu tutması bakımından incelenmeye değer görülmüştür.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerin analizinde, sıkça tekrar eden kavramların belirlenmesi, çalışmanın tematik yönlerini ortaya koymak açısından önemlidir. Sözcük bulutu yöntemi, görüşmelerde öne çıkan kelimeleri görselleştirerek, hangi kavramların katılımcılar tarafından daha çok vurgulandığını anlamaya yardımcı olmaktadır. Bu yöntem sayesinde, özellikle “engelli”, “medya”, “görme” ve “haber” gibi kavramların dikkat çekici şekilde öne çıktığı görülmüştür. Aşağıda yer alan şekil 3, katılımcıların medya sektörüyle ilişkili deneyimlerini ve algılarını yansıtan temel anahtar kelimeleri görsel olarak sunmaktadır.

Engelli Bireylere Yönelik Negatif Ayrımcılığa İlişkin Değerlendirmeler

Ayrımcılığın bir kişinin sahip olduğu farklılıklara saygı duymamak ya da bu farklılıklara karşı yürütülen sistematik dışlama ve ötekileştirme olduğunu söyleyebiliriz. Negatif ayrımcılığı ise engellilik temelinde sosyal hayata entegrasyonun önüne geçebilmek adına yürütülen, kasıtlı olarak veya farkında olmadan gerçekleştirilen tüm ötekileştirmeler olarak tanımlayabiliriz. Negatif ayrımcılığın gerçekleşebilmesi için norm oluşturan ile bu normun dışında kalan arasında karşılıklı bir uyuşmazlığın oluşması gerekiyor. Engellilik temelinde ise bu sağlıklı olan ile olmayan arasında gerçekleşen çatışmadan doğmaktadır. Sağlamcı zihniyet ve düşünce yapısına sahip insanlar engelli bireylerin eğitim, sağlık, ulaşım ve erişilebilirlik ile ilgili yaşadıkları sorun ve problemlere karşı kayıtsız kalmaları, hatta yapılan düzenlemelerin karşısında yer almaları olarak tanımlayabiliriz. Engelli bireyler sadece fiziksel olarak ayrımcılığa maruz kalmaz, çoğu zaman sözlü bir şekilde gerçekleştirilen ayrımcılığa birçok kişi dikkat dahi etmez. Dolayısıyla engelli bireylere yönelik gerçekleştirilen sözlü ve fiziksel negatif ayrımcılığın istihdam süreci üzerinde olduğu kadar sosyal hayat içerisinde de derin etkileri vardır.

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu tarafından engelli ve negatif ayrımcılık kelimelerinin sıkça kullanıldığı gözlemlenmektedir. Aynı zamanda, engelli bireylerin çoğu tarafından yaşadıkları negatif ayrımcılığa dair örnek olayların anlatıldığı görülmektedir. Bu durum, engelli bireylerin yaşamı üzerinde negatif ayrımcılığın olumsuz etkilerinin hissedildiği şeklinde yorumlanmaktadır. Bazı katılımcılar tarafından, yalnızca istihdam sürecinde değil, eğitim hayatında da çeşitli ayrımcılıklara maruz kaldığı ifade edilmektedir.

Örneğin, EEK-10 kodlu katılımcı tarafından, *"Özellikle konuşmada yaşadığım güçlük nedeniyle insanlar bu mesleği yapamayacağımı düşündü."* sözleriyle bu durum dile getirilmiştir. Benzer şekilde, EEK-4 tarafından, *"Eğitim yaşamında bile birçok negatif ayrımcılığa uğradığım oldu."* denilerek bu deneyim paylaşılmıştır.

Engelli bireylerin, diğer katılımcı gruplarına kıyasla negatif ayrımcılığa tanık oldukları olayların daha fazla

olduğu görülmektedir. Bu durum, diğer katılımcı grupları tarafından yeterli gözlemin yapılmamış olabileceği ya da yeterli farkındalığın sağlanamadığı yönünde çıkarımlara yol açmaktadır. EEK-12 kodlu katılımcı tarafından, *"Özellikle lütufkar ve merhametli yaklaşımlarla ayrımcı tutumlar çok oluyor."* ifadeleriyle bu görüş desteklenmiştir. EEK-6 tarafından, *"Negatif anlamda çok örnek anlatabilirim. İstanbul'da bulunan haber kanallarını bireysel olarak ziyaret edip, o kanalda görev yapan spiker ve sunucuları görmek istediğimde kanalları arıyorum. Engel durumumu söyleyene kadar bir şey olmuyor fakat otizmli olduğumu söyleyince yalan uydurup benden korkuyorlar."* denilerek bir başka deneyim aktarılmıştır.

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu tarafından, engelli bireylerin istihdam edilmesiyle ilgili önyargılar nedeniyle ayrımcı tutum ve davranışların sergilendiği belirtilmektedir. Engelli bireylerin istihdama dâhil edilmesi sürecinde fiziksel becerilere odaklanıldığı, emek sürecinde ücret talep edildiği, mobbinge maruz bırakıldıkları, engellilik durumundan kaynaklanan ve şaka olarak nitelendirilen ötekileştirici davranışlara maruz kaldıkları ile iş yapma becerilerine dair kaygıların duyulduğu, negatif ayrımcılık olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, EEK-12 kodlu katılımcı tarafından, *"Bir gün masamda çalışırken sağımdaki duvarda dik olarak yasladığım koltuk değneğim yoktu. Seslendirme metinlerinin çıktısını aldım, acilen montaj katına inmeliydim. Beni bekleyen kurgucum ile ses almam gerekiyordu. Ancak sağıma soluma masanın altına bakıyorum koltuk değneğim yok. Kanguru gibi zıplaya zıplaya diğer masaların yanına bakıyorum. Ben zıpladıkça arkadaki çalışma masasına gizlenmiş beni izlerken gülen kişilerin seslerini işitmiştim. Beni kurguda bekledikleri için stresimde arttı. 10-15 dk bulamadım. Sonuncu kattaki yangın merdivenlerinde buldum. O an orada avazım çıkıncaya kadar bağırarak istemiştik ama bunu yapmadım. Çünkü bunu yapsaydım öfkeme haklı da olsam yenilseydim. Beni dışlamaya hazır olan arkadaşlarım beni şakadan anlamayan biri olarak ötekileştireceklerdi."* sözleriyle çarpıcı bir örnek sunulmuştur.

Katılımcılar arasında, medya alanında engelli bireylerin istihdam edilmesinin zor, hatta imkânsız olarak görüldüğü değerlendirilmektedir. Bu durum, kapsayıcı ve çeşitliliğe yer vermeyen tekdüze bir istihdam sürecinin varlığına

işaret etmektedir. Ayrımcı tutum ve davranışların, engelli bireylerin istihdam sürecine başlayamamasına ya da farklı sektörlerle yönelmesine neden olduğu anlaşılmaktadır. MMÖEK-2 kodlu katılımcı tarafından, *"Engelli istihdamı genelde medya sektöründe çok tercih edilmiyor."* denilerek bu görüş desteklenmiştir.

Engelli Bireylerin İstihdamdaki Erişilebilirlik ve Ulaşılabilirlik Sorunları

Katılımcılara yöneltilen “Çalıştığınız kurumda işe alınırken nasıl bir süreç izlendiğini anlatır mısınız? Kurumunuzun işe alım sırasındaki tepkileri nasıldı?” ve “Çalıştığınız kurumun erişim ve ulaşılabilirlik konusunda nasıl olduğunu düşünüyorsunuz? Olumlu veya olumsuz yönlerini anlatınız.” soruları ile istihdam ve erişilebilirlik sorunlarının ortaya koyulması amaçlanmıştır. Bu konuda yöneltilen soruya verilen cevaplar Erişilebilirlik, Ulaşım Sorunları, Makul Uyumlaştırmaya İlişkin Görüşler, Teknolojik Destek ve Gerekli Programların Sağlanması alt temalarında açıklanmıştır.

Engelli Bireylerin İstihdamdaki Erişilebilirlik Sorunları

Erişilebilirlik, engelli bireylerin sosyal hayat içerisine dâhil olabilmesi için kullanımda olan binaların sokakların, caddelerin ve araçların evrensel tasarım ilkelerinin belirlediği ölçülerde olması şeklinde tanımlanabilir. Evrensel tasarım ölçütlerine uygun yapılan binalarda, engelli bireylerin yaşam alanında daha etkin ve aktif olarak katılım sağlaması gerçekleşir. İstihdam kısmında ise engelli bireylerin iş yaparken ihtiyaç duyduğu kolaylaştırıcı çözümlerin sunulmasını da erişilebilirlik kapsamında değerlendirebiliriz. Görme engelli bir birey, işitme engelli birey, ruhsal ve duygusal engelli bireyin ve fiziksel engelli bir bireyin ihtiyaçları tamamen aynı değildir. Erişilebilirliğin etkin bir şekilde uygulandığı durumda farklı engellilik türlerine sahip insanların da bu sorunları ortadan kaldırılmaktadır.

Bu konuda katılımcıların verdikleri cevaplarda en çok kullanılan kelimelerin erişilebilirlik, ulaşılabilirlik, engelli, bina ve sorun olduğu gözlemlenmektedir. Bu kavramlardan hareketle, erişilebilirlik ve ulaşılabilirlik kelimelerinin çoğunlukla birbirinin yerine ya da eşdeğer anlamlarda kullanıldığı anlaşılmaktadır. Çalışmanın istihdam süreciyle

ilgili olması nedeniyle, erişilebilirliğin yalnızca binalardaki fiziksel koşullarla değerlendirildiği görülmekte ve bu durum, bina kelimesinin en çok kullanılan kelimeler arasında yer almasına neden olmaktadır. Sorun kelimesi ise, erişilebilirliğin bir problem olarak algılandığı ve bu sorunun çözümü için öneriler geliştirilmesi gerektiği yönünde bir anlamın çıkarılmasına olanak sağlamaktadır.

Bu bağlamda, EEK-12 tarafından, *"Ne yazık ki bu konuda olumlu bir şey söyleyemem. Çünkü medya şirketlerinin olduğu binalar gelişi güzel; özellikle yayın, stüdyo vb. gibi kriterlere göre seçilirken erişilebilirlik söz konusu olmadığı için çalışma koşulları zor oluyor. Ortopedik engeli olan bir birey olarak tek koltuk değneği kullandığım için merdivenler dışında zorlukları aşmak için şikâyet etmek yerine savaştı gibi mücadele ediyordum. Zaten erişilebilirlik talebinde bulunursanız sizi dinleyecek kimse olmayacağı gibi kapının dışına atılırsınız."* ifadeleriyle bu durum açıklanmıştır.

EEK-8 , *"Eski bir binada olduğu için tüm engelliler adına uygun olduğunu söyleyemem. Asansör var ancak dar olduğu için tekerlekli sandalye için uygun değil. Görme engelli olarak ben bile binaya erişimde zorlanıyorum. Herhangi bir tabela, sarı çizgi ve benzeri bir şey yok..."* EKK-1, *"Program yapmak için odaya giderken odanın yerini bazen bulamıyordum. Arkadaşlarım koluma girip götürüyorlardı. Örneğin bilgisayarda yazı yazmak için uygun yazılım ve programlar yoksa yazı yazarken zorlanıyordum. Ancak zamanla tüm programları ve gerekli uygulamaların sağlanması ile birlikte birçok işi diğer arkadaşlarıyla birlikte yapılabiliyorum."* şeklinde erişilebilirlik ile ilgili sorunlarını dile getirmişlerdir.

Bunun yanı sıra erişilebilirlik konusunda sorun yaşamadıklarını ifade eden katılımcılar da olmuştur: EEK-11 *"Erişim ve ulaşım noktasında kendi adıma bir problem yaşamadım şimdiye kadar."*, EEK-13 *"Çalıştığım kuruma ait olan binamız ülkemiz ve İstanbul genelinde en erişilebilir bina/iş yeri olduğunu söyleyebilirim."*, EEK-2 *"Büyük ve yeni bir bina sayılabilecek bir ofisi olduğu için erişilebilirlik konusunda çok büyük bir problem yaratmıyor. Hiçbir sorunumuz yok."*

Yaşanan erişilebilirlik sorunlarının bazılarının negatif ayrımcılıkla ilişkilendirildiği de dikkat çekmektedir.

Katılımcılar arasında yer alan medya kurum yöneticileri ve medya meslek örgüt yöneticileri tarafından, kurumlarında herhangi bir erişilebilirlik sorununun olmadığına dair ifadeler kullanılmakta ya da erişilebilirlik konusunda neler yapabileceklerinin tam olarak bilinmediği belirtilmektedir. Bu duruma örnek olarak, MKYKK-1 “*Kurumumuzda engelli bireylerin ihtiyaçları gözetilerek uygun çalışma ortamı sağlanmaktadır. Engelli bireylerimiz ve engellilik adına yaptığımız yayınlarla da bu konuda farkındalık yaratmak, engellilerin sorunlarını, ihtiyaçlarını gündeme taşımak öncelikli yayın amaçlarımızdandır.*”, MMÖEK-2 “*Cemiyetin merkez binası ve bina içerisindeki çalışma ortamı engelli dostu olarak dizayn edilmiştir. Engelli bireyler, Cemiyetteki çalışmalarında herhangi bir zorlukla karşılaşmamaktadırlar.*”, MMÖEK-4 tarafından, “*Şu an için hangi meslek örgütünün engelli birey çalıştırdıklarını nasıl erişilebilir ve ulaşılabilirlik açısından neler yaptığı konusunda bilgin yok,*” denilerek bu belirsizlik ifade edilmiştir.

Engelli Bireylerin Yaşadığı Ulaşım Sorunları

Daha önceki bölümde erişilebilirlik kavramıyla ulaşılabilirlik kavramının karıştırıldığı belirtilmiştir. Ulaşılabilirlik yaşanan bölge içinde bir alandan diğer alana seyahat etmeyi anlatmaktadır. Engelli bireyler çoğu zaman yaşadıkları yerde seyahat edebilmek için kendilerine uygun araç ve teknolojik desteğe ihtiyaç duymaktadır. Tekerlekli sandalye kullanan biri uygun bir araç olmaması durumunda toplu taşımayı kullanamamaktadır. Görme engelli birey refakatçi desteğiyle veya bireysel olarak seyahat etmek istediğinde teknolojik olarak donatılmış bir otobüs, metro durağında gerekli erişilebilirlik düzenlemelerin olması ile birlikte seyahat hakkından yararlanmaktadır.

Bu bağlamda, EKK-1 tarafından, “*En büyük yaşadığımız sorun ulaşım,*”, EEK-4 “*En basitinden söylemek gerekirse sokağa çıktığımız andan, eve girdiğimiz ana kadar hemen hemen her an bir görme engelli için tehlike unsuru olabiliyor.*”, EKK-2 “*Zaten çoğu kalırım engellilere uygun değilken bir de kaldırımı araç park ederek çok az olan kaldırımın engelliye uygun olan bölümünü işgal etmemeleri gerektiğini anlamak bu kadar zor olmamalı.*” denilerek bu durum açıkça ortaya konmuştur.

Ulaşımın, erişilebilirlik ile birlikte en çok kullanılan kelime olduğu gözlemlenmektedir. Aynı zamanda, katılımcılar tarafından ulaşım sorunlarının başlangıç noktasının evden çıktıkları an olarak ifade edildiği görülmekte ve bu durum, sokak ile caddelerde yürüme konusunda karşılaşılan zorluklara da işaret etmektedir. Özellikle ulaşım sorununa ilişkin bölümlerin kodlandığı belirtilmektedir. Engelli bireylerin, kişisel ihtiyaçlarını karşılamak için çoğu zaman evlerine hızlı bir şekilde ulaşmak istedikleri, ancak bunu sağlayacak ulaşım araçlarıyla ilgili ciddi sorunlarla karşılaşıldığı vurgulanmaktadır.

Makul Uyumlaştırmaya İlişkin Görüşler

Makul uyumlaştırma, engellilerin her türlü temel özgürlüklerini toplumun diğer kesimleri ile eşit bir şekilde kullanmalarını ifade etmektedir. Makul uyumlaştırmanın gerçekleşebilmesi için temel olan kıstas ölçülülük ve aşırı yük getirmeyen düzenlemeler olmasıdır. Aynı zamanda makul yoğunlaştırmanın gerçekleştirilmesinde yaşanan ülkenin hükümetine pozitif bir sorumluluk yüklediğini de söylemek mümkündür (Erten ve Aktel, 2020).

Mehmet Kızıltaş (2021)’a göre; “Makul uyumlaştırma, görme engelli bir öğrenci okul içinde güvenli hareketi için erişilebilir rehber yol ve dersleri takip edebilmesi için ders materyallerinin Braile baskılı sesli ve ders notlarını ses kayıt cihazı ile kaydedebilme olanağının sunulması, ev içinde kullandığı beyaz eşyaların Braile alfabeli, dokunmatik ve sesli olarak kullanıma uygun şekilde tasarlanması, tekerlekli sandalye kullanan bireylerin iş yerlerine erişimi için erişilebilir düzenlemelerin yapılması, ofiste kullanılan araçların erişilebilir olması gibi örnekler verilebilir.”.

Çalışmada en az kodlama yapılan alan olarak dikkat çeken bu bölümde, her iki katılımcı tarafından iş yapma biçimlerine yönelik yaşadıkları durumlar ifade edilmektedir. EEK-5 tarafından, “*Çalışırken yazı yazma işlerini çok fazla yapamıyorum. Sekreter veya personel arkadaşlardan destek istiyorum.*” denilerek bu süreç açıklanmıştır. EEK-10 kodlu katılımcı ise, engellilik durumundan kaynaklanan iletişim problemlerinin en aza indirilmesi amacıyla farklı bir iletişim biçimi olarak yazı yazmanın tercih edildiği ve bu yöntemin sorunu giderdiği ifade edilmektedir. Bu yöntemin de makul uyumlaştırma

kapsamında gerçekleştirildiği görülmektedir. EEK-10 tarafından, *“Konuşmada güçlük yaşamamdan dolayı bazen yazışarak anlamayı tercih ediyorum.”* sözleriyle bu durum ortaya konmuştur.

Engelli Bireylere İstihdamda Teknolojik Destek ve Gerekli Programların Sağlanması

Engelli bireylerin eğitimden istihdama kadar geniş bir alanda yaşamını kolaylaştıran en önemli dönemin teknolojik gelişmeler olduğu görülmektedir. Teknolojinin gelişmesi ile birlikte engelli bireylerin iş yapması kolay olmakta hatta tartışmalı olsa da birçok engellinin sosyalleşmesinin de bir aracı haline dönüşen internet teknolojisi ve bununla birlikte gelişen cep telefonları, bilgisayarlar gibi teknolojik cihazların yaşamlarımız üzerinde yeri yadsınamaz boyuttadır. Buradan hareketle ihtiyaç duyulan engelli bireylerin istihdamı için kolaylaştırıcı ve erişilebilirliği artırılmasına yönelik sağlanan teknolojik desteklerin işveren ve engelli bireyler tarafından durumu anlaşılmasına çalışıldı.

Katılımcılar tarafından internetin iş yapma süreçlerinde önemli bir rol oynadığı ifade edilmektedir. EEK-1 tarafından, *“İnternet benim için büyük bir kolaylık sağlamaktadır.”* denilerek bu durum vurgulanmış; diğer bir katılımcı olan EEK-7 tarafından ise, *“İnternet üzerinden yazdığım köşe yazılarını mail olarak gönderiyorum.”* ifadeleriyle internetin pratik bir kullanım örneği sunulmuştur. Ancak, buna karşılık birçok katılımcı tarafından bu konuda yeterli görüşün belirtilmediği dikkat çekmektedir. Buradan hareketle, çoğu katılımcının teknolojik anlamda ihtiyaç duyulan yazılım ve cihazlara sahip olamadığı sonucuna varılmaktadır. Kodlamalara göre, internet teknolojisinin en çok kullanıldığı ve engelli bireylerin işlerini genellikle bilgisayar, ses kayıt cihazları ve fotoğraf makineleriyle gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır.

Engelli Olma Durumundan Dolayı Tanınan Haklar

Engelli bireyler, istihdam edilirken bazı destekler işveren tarafına ve engelli bireye yönelik verilmektedir. Ancak bununla birlikte istihdam süreci karmaşık bir yapıya sahip olduğu için yapılan işin durumuna göre çeşitli desteklerin sunulması gerekli olabilir. Bu destekler engelli bireyin istihdam sürecinde uğramış olduğu çeşitli engellerin

kaldırılması bağlamında da etki etmektedir. Görme engelli bir birey iş yaparken asistana ihtiyaç duyabilir veya bedensel engelli birey için mekânsal erişilebilirlik ile ilgili önceden önlem almak gerekebilir.

Bu doğrultuda katılımcılara sorulan “Bir engelli çalışan olarak çalıştığınız kurumdaki diğer çalışanlar ile eşit haklara sahip misiniz?”, “Kurumunuzda çalışan engelliler ile diğer çalışanlar eşit haklara sahip mi?”, “Engelli medya çalışanları veya içerik üreticilerinin iş yaşamında sosyal ve ekonomik haklarını aldığını düşünüyor musunuz? sorusuna verilen cevaplar şu şekildedir.

Engelli katılımcılar tarafından, yapmakta zorlanılan işlerle ilgili olarak iş yerinde ya da ev ortamında destek alındığı belirtilmektedir. EEK - 5 tarafından, *“Görme engelli olduğum için bazen ek destek talep edebiliyorum. Çalışırken yazı yazma işlerini çok fazla yapamıyorum. Bunun için de sekreter arkadaşlarımız veya müsait olan bir personel arkadaşımızdan destek istiyorum.”* denilerek bu durum ifade edilmiş; EEK - 7 *“Önemli bir an veya olaya tanıklık ettiysem fotoğraf ve görsel çekilmesi için çevremdeki arkadaşlardan destek istiyorum”*. EEK - 13 tarafından ise *“Sahada röportajlarım oldu. Şartları önceden düzenleyerek gidiyorum,”* sözleriyle hazırlık sürecine dikkat çekilmiştir. Aynı zamanda, medya kurum yöneticisi olarak katılan bir katılımcı tarafından, farkındalık oluşturmak amacıyla gerçekleştirilen bir programın engelli bir birey tarafından sunulduğu aktarılmaktadır.

Medya meslek örgütü temsilcileri tarafından da, genellikle işverenlerin ya da engelli bireylerin talebi doğrultusunda erişilebilirlik bağlamında düzenlemelere destek verildiği ifade edilmektedir. Bu bağlamda, MKYKK - 1 tarafından: *“Kurumumuzda engelli bireylerin ihtiyaçları gözetilerek uygun çalışma ortamı sağlanmaktadır. Engelli bireylerimiz ve engellilik adına yaptığımız yayınlarla da bu konuda farkındalık yaratmak, engellilerin sorunlarını, ihtiyaçlarını gündeme taşımak öncelikli yayın amaçlarımızdandır”*. MMÖEK-1 *“Yaklaşık 2 bin üyemiz var. Üyelerimiz arasında engelli bireyler var. Ancak üyelerimiz arasındaki engelli bireylere yönelik olarak, onlara özel olarak geliştirilmiş bir uygulamamız ya da politikamız yoktur.”* MMÖEK-2 *“Engelli çalışanların talepleri ve ihtiyaçları doğrultusunda işverenleri ile ortak çalışmalar*

yapıyoruz. Bu genellikle engelli durumundan dolayı kısıtlanan habere ulaşmadaki hareket kabiliyetine çözüm bulmak şeklinde oluyor. Diğer özel talepleri de işveren ve cemiyet olarak birlikte karşılamaya çalışıyoruz.” sözleriyle bu yaklaşım örneklenmiştir.

Çalışanların Sosyal ve Ekonomik Hakları

Bu tema ile medyada çalışan engelli bireyler ve diğer çalışanlar arasında hak bakımından herhangi bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Engelli bireylerin istihdam sırasında bazen maaş, sigorta ve diğer haklar bağlamında sağlıklı çalışanlara göre daha düşük seviyede haklarla istihdam edildikleri varsayımından yola çıkarak katılımcılara bu konuda şu sorular yöneltilmiştir: “Bir engelli çalışan olarak çalıştığınız kurumdaki diğer çalışanlar ile eşit haklara sahip misiniz?”, “Kurumunuzda çalışan engelliler ile diğer çalışanlar eşit haklara sahip mi?”, “Medya sektöründe engelli çalışanlar ile diğer çalışanlar arasında farklılık olduğunu düşünüyor musunuz?”, “Engelli medya çalışanları veya içerik üreticilerinin iş yaşamında sosyal ve ekonomik haklarını aldığını düşünüyor musunuz?”

Engelli bireylerin çoğunluğu eşit şartlarda istihdam edildiklerini ifade etmişlerdir. EKK-1 tarafından, “Kamu kurumlarında herkes derece ve kıdemine göre maaş alıyor. Bu yönden eşit olduğumuzu söyleyebilirim,” denilerek bu görüş ortaya konmuştur. EEK-4 “Haber sitesinde bir çalışan olmadığım için bir şey söyleyemeyeceğim. Sivil toplum çalışmalarında gönüllülük esasına dayalı hareket ettiğimiz için herkesin eşit haklara sahip olduğunu söyleyebilirim”. EEK-5 “Şu anda çalıştığım kurum bir devlet kurumu olduğu için herkes bulunduğu pozisyon içerisinde haklara sahip. Ben üst düzey yönetici pozisyondayım. Dolayısıyla birçoğunun amiri olduğumu söyleyebilirim. Bundan dolayı çoğundan daha fazla hakka sahip olduğumu da söylemem gerekiyor. İmza atma yetkisine sahip iki isimden birisi benim.”, EEK-9 tarafından “Evet! Eşit haklara sahiptim,” denilerek bu görüş desteklenmektedir. MKYKK-1’in “Eşit haklara sahibiz. Kurumumuzda görevde yükselme sınavla yapılmaktadır. Engelli personelimiz de bu sınavlara diğer personeller gibi aynı şekilde girmektedirler.”

Ancak bazı katılımcıların sigortalarının yatırılmadığı ya

da gönüllü köşe yazarlığı yaptıkları için ücret almadıkları belirtilerek, eşit istihdam koşullarına sahip olunmadığı görülmektedir. EEK-10 “Haberlerimi yayınlayan medya kurumlarından herhangi ücret karşılığı olmadan köşe yazarlığı yaptığım için hayır eşit şartlarda değiliz”. EEK-11 “2014 yılından bu yana çalışmaktayım. Özel bir televizyon kanalından 4 yıl önce ayrılma nedenim sigortamın bir süre yatırılmaması.”

Meslek örgütlerinden katılanlar tarafından ise basın sektöründe eşit olmayan koşulların engelli istihdamında daha belirgin bir şekilde ortaya çıktığı vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, MMÖEK - 1 tarafından: “Engelli medya çalışanları diğerlerine göre çok daha fazla başarı göstermek zorunda kalıyor. Medya ve habercilik zaten çok zor. Üzerine bir de engel durumuyla ilgili zorluklar ve ayrımcılıklar eklenince sakat bir insanın sektörde kalma mücadelesinden galip gelmesi adeta süper güçlere sahip olmayı gerektiriyor. Pek çok engelli meslektaşımız da gururla görüyoruz ki bunu yapabiliyor. Medya sektörü çalışanlarının genel olarak haklarını alamadığını yürüttüğümüz mesleki memnuniyet anketleri ve bilimsel araştırmalarla da zaten ortaya koyuyoruz. Kaldı ki engelli meslektaşlarımız için durumun çok da kötü olduğunu söyleyebilirim.” sözleriyle bu durum detaylandırılmıştır.

Diğer katılımcılar da benzer görüşleri dile getirmişlerdir: MMÖEK-2 “Medya çalışanlarının iş yaşamında engelli olsun ya da olmasın sosyal ve ekonomik haklarını tam olarak alabildiklerine inanmıyorum”. MMÖEK-3 “Sadece bu meslekte yani basın sektöründe çalışan engelli bireyler değil, tüm fikir işçileri, medya sahipleri ve matbaa çalışanları sosyal olarak iyi konumda olmalarına karşın ekonomik olarak karşılığını alamamaktadır. Özellikle yerel medya tüm boyutlarıyla desteklenmelidir...” MMÖEK-6 “Normal bir medya mensubunun yapabileceği pratik işleri engelli bireyler yerine getiremez. Bu konuda devletimizin engelli medya mensubu arkadaşlarımız için ciddi bir çalışma koşulu düzenlemesi ve kolaylık sağlanması gerektiğini düşünüyorum.”

Kamu kurumlarıyla ilgili olgu ise daha net bir şekilde olumlu olarak değerlendirilmektedir. MMÖEK – 5 “Devlet kurumlarındaki engelli medya çalışanları ile kendi yağıyla kavrulan özel işletmelerdeki çalışanları elbette aynı

kefeye koyamayız. Devlet kurumlarındaki çalışanlar bu haklarını yeterince alırken, özel işletmelerde aksaklıklar yaşanmaktadır. Engelli medya çalışanları veya içerik üreticilerinin iş yaşamında sosyal ve ekonomik haklarını tam aldığını düşünmüyorum.”.

Meslektaşların Birbirleriyle Olan İletişimi

Engelli bireylerin istihdam edildikleri ortam ve koşullarda yer alan iş arkadaşları ile olan iletişim durumlarının nasıl olduğu anlaşılmak istenmiştir. Engelli bireylerin çalıştıkları ortamda iş arkadaşlarının davranışları kadar, engelli bireylerin de iletişim beceri ve yeteneklerinin yarattığı sorun ve problemler tespit edilmeye çalışıldı. Böylece karşılıklı iletişim kazaları, ayrımcı söylem ve tutumların sorgulanması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda katılımcılara *“Üstlerinizle olan iletişiminizi anlatır mısınız? Yaşadığınız sorunlar var mı?”* sorusu yöneltilmiştir.

Engelli bireylerin meslektaşlarıyla yaşadıkları iletişim kazaları ve maruz kaldıkları ayrımcı söylemlerin, genellikle tesadüfi olmayıp belirli bir amaç (yıldırma, istifa ettirmek) doğrultusunda gerçekleştiği gözlemlenmektedir.

Aynı zamanda, medya kurum yapısından kaynaklı olsa da ast-üst ilişkilerinin yoğun bir şekilde yaşanmadığı, katılımcıların ifadelerinden anlaşılmaktadır. Bu durum, EKK-1 tarafından, *“Hiçbirimiz birbirimize ast, üst şeklinde davranmıyoruz.”* denilerek doğrulanmıştır. Engelli bireylerin anlattığı örnek olaylarda, yaşanan durumların çoğunlukla ayrımcı davranışların ardından ortaya çıkan iletişim çatışmaları şeklinde gerçekleştiği görülmektedir. İfadelerden, engelli bireylerin çalıştıkları ortamdaki iş arkadaşlarına kendilerini kabul ettirme yönünde ayrı bir çaba gösterdikleri de anlaşılmaktadır. Hatta engelli bireyler tarafından, kendilerini kabul ettirebilmek adına diğer iş arkadaşlarından daha fazla çalışmanın bile göze alındığı belirtilmektedir. Bu bağlamda, EEK - 12 tarafından; *“İşinizi doğru yaptığınız sürece üstlerinizin takdirini alırsınız. Ben hep en yüksek düzeyde iş disiplini ile çalıştım. Çünkü program biterse engelli hakları mücadelemizin kitle iletişim aracı ile milyonlarca engeli olan kişiler ve bu alanda çalışanların da sesi kesilmiş olacaktı. Bu yüzden taşıdığım sorumluluk ülkemdeki tüm engelliler adına*

olduğu için yüküm ağır ve zordu.” ifadeleriyle bu çaba ve sorumluluk vurgulanmıştır.

Engelli Bireylerin Mesleki Pozisyonda İlerleme Durumları

Medya sektöründe istihdam edilen veya medya için içerik üreten engelli bireylerin istihdam süreci içerisindeki kademe atlaması veya terfi hakkındaki beklentilerinin yanı sıra bu alanda kendi işlerini yapmaya yönelik isteklerinin anlaşılması adına katılımcılara, *“Şimdi bulunduğunuz pozisyondan daha üst bir yere geleceğinizi düşünüyor musunuz? Nedeniyle birlikte anlatır mısınız?”*, *“Kurumunuz bünyesinde yer alan engellilerin görevlerinde yükselmesi konusundaki düşünceleriniz nelerdir”* soruları yöneltilmiştir.

Kodlamalarda, engelli bireylerin görevde yükselme ile ilgili hedeflerinin olduğu gözlemlenmektedir. Ancak işveren tarafından yeterli katılımın sağlanmadığı görülerek, yalnızca tek bir kodlamada kamu kurumunun görevde yükselme şartları aktarılmaktadır. Bu şartlar kapsamında, engelli bireyler adına herhangi bir olumsuz durumun tespit edilmediği anlaşılmaktadır. MKYKK-1 kodlu katılımcı tarafından, *“Kurumumuzda görevde yükselme sınavla yapılmaktadır. Engelli personelimiz de bu sınavlara diğer personeller gibi aynı şekilde girmektedirler,”* denilerek bu eşitlik vurgulanmıştır. Kodlamalardan, yalnızca çok az sayıda engelli bireyin mesleki ilerleme durumundan bahsettiği görülmektedir. EEK - 1 tarafından, *“Daha iyi bir pozisyona gelebileceğime inaniyorum, Bulunan pozisyondan daha üst bir düzey yer program yapımcısı, editör veya müdür olma ihtimalim elbette her zaman var”*. EEK-3 *“Akademi de ilerlemek için gerekli kriterleri sağlarsam elbette daha üst düzey bir pozisyon olabilir.”*, EKK - 2 *“Şimdi bulunduğum pozisyondan daha üst bir yere gelme ihtimalim elbette var. Haber editörlüğü gibi bir iş yapabilirim.”*, EEK-12 *“Aslında gelmek istemeyi hayal edemediğim bir yerdeyim. Çünkü 17 yıl engellilerle ilgili yaptığım program ile ülkeme ve engellilik davasına çok önemli kazanımlar sağlama fırsatını en güçlü iletişim aracı olan TV’de yaptım. 3 Dünya Ödülü aldım. Yüzlerce de ulusal ödüller takdir ve teşekkür belgeleri aldım. Elbette kazanımlarım yanında halen öğrenmeye devam ediyorum.*

2 kitap yazdım. Bunlardan biri çok satan 6. basımı çıkan diğeri de yine başlık ve içeriği ile önceki kitabım gibi ilk olan kitaplar oldu. Ülkemin engelliler için eşit yurttaşlık anlayışının en üst seviyelere ulaşması için hala yolumuz uzun ve bu yolda yürümeye devam ediyorum.” ifadeleriyle bu beklenti dile getirilmiştir. Engelli bireylerin, yaptıkları işlerde kazandıkları tecrübe ve bilgi birikimi doğrultusunda kariyerlerinde yükselme olanaklarının beklendiği anlaşılmaktadır. Ancak bu fırsata sahip olan katılımcı sayısının oldukça az olduğu dikkat çekmektedir. Nitekim EEK-2, EEK-4, EEK-5, EEK-7, EEK-10, EEK-14 kodlu katılımcılar ise medya sektöründe kariyer hedeflerinin olmadığını ifade etmişlerdir.

Engellilerin Haberlerdeki Temsiliyetine Dair Görüşler

Engelli bireyler haberler içerisinde temsil edilirken bazı ön yargılar ile temsil edilebilmektedir. Önyargılar her zaman ayrımcılık amacıyla haberlere taşınmasa da çoğunlukla kahraman, başarı, aciz, yardıma muhtaç gibi uç noktalarda temellendirilmektedir. Buradan yola çıkarak medya sektörü içerisinde içerik üreten veya gazeteci olarak faaliyet gösteren bireylerin görüş ve önerilerinin önemli bir bakış açısı sunması beklenmektedir. Bu amaç doğrultusunda tüm katılımcılara “Engelli insanlar hakkında medyada yer alan haberler çoğu zaman engelliliği kişisel trajedi, yardım odaklı ya da yeterli görünürlüğün sağlanmadığı yönünde birçok medya kuruluşu ve haberleri eleştirilmektedir. Bir meslek örgütü görevlisi olarak medyada engelliliğin temsilini ve görünürlüğünü nasıl buluyorsunuz? Eğer varsa düzeltilmesi gereken şeyler nelerdir? Çözüm önerilerinizle birlikte lütfen anlatınız.” şeklinde bir soru yöneltilmiştir.

Medya kurum yöneticisi olarak kodlanan katılımcı tarafından, engelli bireylerin basındaki görünürlüğünün artırılmasına yönelik radyo programlarının yapıldığı ifade edilmektedir. MKYKK-1 tarafından, “Engelli ve dezavantajlı grupların medyada dramatize edilmeden, ötekileştirmeden, eşitlikçi bir yaklaşımla seslerinin duyurulmasını sağlanmalı, olumlu ve başarılı rol modelleri sunulmalı, sosyal hayata katılımları cesaretlendirilmeli, engellilerin hakları ile ilgili farkındalık yaratılmalı, sorunları görünür kılınmalı. Radyoda bu kıstaslara azami özen gösterilmekte, engelli vatandaşlarımıza yönelik yapılan programlarda bu amaçlar ön planda tutulmaktadır.” vurgusu yapılmıştır.

Medya meslek örgütleri tarafından ise engelli bireylerin haberlerdeki görünürlüğünün yetersiz olduğu konusunda ortak bir görüşün vurgulandığı görülmektedir. MMÖEK-1 “Engelliler de pek çok grup gibi medyada maalesef çok kötü temsil ediliyor. Bunun değişmesi gerektiğini düşünen bir meslek örgütü olarak doğrudan bu konuya odaklanan eğitimler düzenlememizin nedeni de budur. Başta gazetecilerin, haber üretenlerin bakış açılarını düzeltmesi gerekir. Toplumun geneline sirayet etmiş bir yardım odaklı bakış açısı yerine, gazeteci, toplumun bakması gerektiği gibi bir bakış açısıyla topluma seslenmelidir. Çözüm önerilerimiz arasında daha fazla engelli gazeteci istihdamı, bu konudaki eğitimlerin arttırılması ve elbette bir engelli ya da sakat haberciliği için bir etik rehber oluşturulması gerekiyor.”, MMÖEK-2 “Basın kuruluşları ve yayın mecraları engelli bireylerin gerçek sorunlarını ve haklarını bilimsel çerçevede ele alarak kamuoyuna duyurmalıdır.”, MMÖEK-3 “Yapılan haberlerin bir ajitasyon şeklinde değil, engelli bireylerin hayat mücadelesini kolaylaştıracak çözümlerin sunulduğu, her birimizin engelli adayı olduğu ön planda tutulmalıdır.”, MMÖEK-5 tarafından, “Bir meslek örgütü başkanı olarak medyada engelliliğin temsilini ve görünürlüğünü yetersiz buluyorum.” ifadeleriyle bu eksiklik dile getirilmiştir.

Öte yandan, engelliliğin belirli durumlarda suistimal edildiğine yönelik vakalar kamuoyuna yansıdığında, bu durumun haberleştirilmesi kamu yararı ve haber alma özgürlüğü çerçevesinde meşru ve gerekli bir ifade biçimi olarak değerlendirilmektedir. MMÖEK-6 tarafından, “Bize şikâyet geldiğinde medya organlarına, siz de duyuyorsunuzdur bazı haberlerde engelli kılığına giren bir dilenci ancak atlet gibi sapasağlam bir birey bunların engelli bireylerin suistimal edildiğini de gösteriyor.” denilerek bu durum aktarılmıştır. Aynı zamanda, engelli bireyler tarafından Evrensel İnsan Hakları konusuna yoğun bir vurgunun yapıldığı tespit edilmektedir. EEK-1 “Eşit haklara sahip bir birey olduklarının bilincinde olarak ve onların kişilik haklarına zarar vermeden yaklaşımlarıdır. Gazetecilik ilkeleri ve Evrensel İnsan Haklarını baz alınarak habercilik devam ettirilmeli.”.

EKK-2 “Gazetecilik mesleği kişinin hak ve hürriyetlerini zarar vermeme üzerine kurulu bir iştir. (...) Onun yerine Evrensel İnsan Hakları ve insan onuruna uygun

şekilde dizayn edilmiş habercilik anlayışının yerleşmesi, toplumun engelli bireylere karşı görüş ve düşüncelerini de etkileyecektir.”, EEK-6 “Engelli bireylere yönelik yapılan haberlerin dramatize edici boyutu çoğu zaman rahatsız edici olduğunu düşünüyorum.”, EEK-7 “Engelli bireyler sadece özel gün ve haftalarda hatırlanmamalı sonra ve problemlerin çözülmesi için dikkatli ve düzenli bir dilin kullanılması gerektiğini düşünüyorum.”, EEK-8 ise “Engellileri küçük gören haberlerin yapılmaması gerektiğini düşünüyorum.” sözleriyle bu hassasiyeti ortaya koymuşlardır.

Ayrıca, birçok katılımcı tarafından engelliliğin temsiliyetinin engelli bireyler tarafından gerçekleştirilebileceği yönünde görüşlerin paylaşıldığı görülmektedir. EEK-14 tarafından, “Podcast programım tam da bu alanda, bir farkındalık sağlamak üzerine gazetecilik faaliyeti sürdürüyorum. Amacım olumsuz olan ‘sakat’ algısını tam tersi yönde dönüştürmek.” EEK-8 “Kendi çevremden örnek vermek gerekirse tekerlekli sandalye ihtiyacı olan bir komşunun haberini yerel bir medya yaptığında belediye yetkilileri o kişiye evine kadar tekerlekli sandalye getirdi”. denilerek bu çaba vurgulanmıştır.

Engelli Bireylerin İstihdamına Yönelik Yakın Çevre ve Aile Tepkileri

Bu kodlamada engelli bireylerin istihdama katılmalarına yönelik olarak yakın çevreleri ve ailelerinden gördükleri tepkileri aktarmaları istenmiştir. *Bu amaçla katılımcılara “Yakın çevrenizdeki insanların (aile, arkadaş vb.) çalışmanıza verdiği tepkiler nelerdir?”* sorusu yöneltilmiştir. Engelli bireylerin istihdam edilmesi bir ülke açısından katma değer sağlamanın yanı sıra aile içindeki gelire yönelik de katkı sunmaktadır. Bununla birlikte engelli bireyin özgüveni ve motivasyonunu da artırmaktadır. Ancak bazı durumlarda yakın çevre ve ailelerin engelli bireyin istihdama katılmasına sıcak bakmadığı durumlarda olabilmektedir. Bu durumlar genellikle ailenin engelli bireye karşı ön yargıları ve olumsuz tutum ve davranışları nedeniyle olabildiği gibi korumacı bir anlayışın sonucunda da gerçekleşmektedir.

Kodlamalarda, engelli bireylerin çoğunlukla olumlu ifadelerin kullanıldığı gözlemlenmektedir.

EEK-1 “Ailem ve çevremdeki insanlar da seviniyor ve takdir ediyorlardı, arkadaşlarım ve ailem çok fazla sevindiler.”, EEK-3 “Ailem elbette her zaman olumlu karşıladı onların desteği ile eğitim hayatıma devam edebildim.”, EEK-4 ve EEK-5 “Yakın çevremdeki arkadaşlarımın olumlu tepki verdiğini düşünüyorum.”, EEK-10 “Pozitif tepkiler verdiler. Çünkü kendim gibi engelli bireylerin durumlarını anlatmaya çalıştım. Ailem de bu konuda destek oldu.” ve EEK-12 “Ailem, arkadaşlarım ulusal bir TV kanalında engelli hakları mücadelesi veriyor olmamdan gurur duyarlar. En üst düzeyde de saygı görürdüm. Bu durum benim sorumluluk bilincimi ve elde ettiğimi başarıyı korumak için daha disiplinli çalışma motivasyonumu da arttırdı. Engeli olan bireyler için rol model ve ideallerindeki kişi gibi sonradan öğrendiğim çok geri bildirimler aldım.” İfadeleriyle bu konu hakkındaki düşüncelerini aktarmışlardır. Bu görüşlerde genelde; “sevinmek” ve “olumlu” kelimelerinin daha sık kullanıldığı dikkat çekmiştir. Çevreden gelen pozitif tepkiler aktarılmakla beraber; aile veya yakın çevre tarafından sergilenen korumacı ve negatif ayrımcılık olarak değerlendirilebilecek davranış ya da tutumların da olduğu anlaşılmaktadır.

EEK-14 tarafından, “Üniversiteyi kazandığımda, Gazetecilik Bölümünü kazandığımı öğrenen istisnasız tüm yakın çevrem, tüm aile üyelerim bana tepki göstermişti, ‘Bu halinle nasıl gazetecilik yapacaksın sen?’ diyerek,” ifadeleriyle bu negatif tutum örneklendirilmiştir. Engelli bireylerin, çevreleri tarafından negatif ayrımcılığa maruz bırakılmalarına rağmen belirli alanlarda istihdam içinde yer aldıkları görülmektedir.

EEK-11 tarafından, “Diyabet açıkça bende ağır geçmekte özellikle pandemi ile birlikte bağışıklık sistemimdeki çöküş nedeni ile çabuk yorulmaktayım. Bu nedenle ailem ve/veya arkadaşlarım yoğun tempoda çalışmamdan memnun olmayabiliyorlar ve sık sık uyarılarda bulunuyorlar.” denilerek hem istihdam durumu hem de çevreden gelen tepkiler paylaşılmıştır.

Gazeteciler ve İçerik Üreticilerine Mesleki Öneriler

Katılımcıların engelli bireylere ve diğer meslektaşlarına yönelik olarak yapmış oldukları öneriler bu başlık altında kodlanmıştır. Engelli bireyler açısından medya alanında

istihdam edilen veya bu alana yönelik uzmanlaşmak isteyen kişiler için deneyim ve tecrübelerini aktarmaları beklenmiştir. Bu amaçla gazeteci katılımcılara “Engelli bireylerin meslek yaşamına katılımları hakkında verebileceğiniz önerileriniz var mı?” ve yöneticilere ise “Engelli gazeteci çalıştıran bir kurum olarak engelli istihdamına yönelik görüşlerinizi ve engelli bireylere önerilerinizi anlatır mısınız?” soruları yöneltilmiştir.

Meslek örgütü katılımcıları ile medya yöneticisinin ise medya alanını hem engelli bireyler açısından hem de diğer meslektaşları açısından değerlendirmesi ve medya alanında istihdam edilmek isteyen ya da eğitim alan kişiler için öneriler sunmaktadırlar.

Engelli bireylerin ve diğer katılımcıların ifadelerinden yola çıkılarak, mesleki önermeler sırasında özellikle üniversite eğitiminin alınması gerektiği ve teknik konularda engelli bireylerin kendilerini geliştirmelerinin önemi vurgulanmaktadır. EEK-1 “Öncelikle yaptıkları mesleği severek yapmalılar ve meslek alanında kendilerini yetiştirmeleri gerekmektedir.”, EEK-2 “Gazetecilik gibi zor bir mesleğe başlayacaklarsa mesleğin içeriğini ve neler yapıldığını detaylı şekilde öğrenmeleri gerekiyor. Aynı zamanda üniversitelere giderek bu işin hocalarından eğitimini almak da önemli bir kazanım sağlayacaktır. Uluslararası bir dönem yaşadığımız için de elbette mümkün olduğunca çok dil bilmenin önünüzü açacağını söyleyebilirim.”, EEK-3 “Engelli bireylerin kendilerine acımaması, başkasının acımasına da müsaade etmemesi gerekiyor.”, EEK-7 “Yapacağınız meslek ne olursa olsun çok fazla mücadele etmeniz gerektiğini bilin. Hiçbir şey altın tepside size sunulmuyor. Hatta çoğu zaman dışlanma, ötekileştirme gibi kötü durumlarla da karşılaşmanız olası. Zamanla bunların azalacağını düşünüyorum.” ifadeleriyle mesleki eğitime vurgu yapılmıştır.

Bunun yanı sıra kavramsal olarak “inanç, gelişim, dijitalleşme, kapasite” kelimelerinin yoğun bir şekilde kullanıldığı görülmekte ve bu durum, kişisel motivasyonun yanı sıra bireysel kapasitelerin geliştirilmesi gerektiğine dair bir çıkarımın yapılmasına olanak tanımaktadır.

EEK-11 “Ortopedik veya bir başka engel açıkça birlik ve beraberlik içerisinde rahatlıkla aşılr. Aşılamayan

tek engel kendisini sağlam zannedip beyninde insanlar hakkında olumsuz düşünce taşıyıp empatiden yoksun insanlardır bana göre. Bu nedenle kendimize inandığımız müddetçe başarı kaçınılmaz olacaktır. 99 kapı yüzümüze kapansa 100. kapı mutlaka açık olacaktır. O nedenle vazgeçmediğimiz müddetçe kazanacağımıza inanıyorum.”, EEK-13 “Mazeret üretmeden çalışalım ve kendi başarımızın mimarı da emekçisi de biz olalım. Evet! Kabul ediyorum, diğerlerine göre daha zor şartlarımız var. Ancak imkânsız değil. İletişim kuralım. Doğru ifadelerle taleplerimizi iletelim. Görmek zorundalar demeyelim biz gösterelim. Hem bizim için hem sonraki jenerasyonumuz için sokağa çıkmamız ve başarmamız gerek. Başlamadan bitti demeyelim.” ifadeleriyle bu motivasyon ve inanç vurgulanmıştır.

Katılımcılar tarafından, dijitalleşmenin etkisiyle engelli bireylerin istihdamında uzaktan çalışma veya hibrit çalışma modellerinin de kullanılabileceği belirtilmektedir.

EEK-12 “Aslında medya her pozisyonu ile engeli olan bireylerin kolaylıkla yapabilecekleri bir meslek. Ancak bunun için medyada dönüşüm şart. Medya bizim çalıştığımız yıllardaki gibi değil. Dijitalleşme medyayı çok etkiledi. Kâğıt basılı gazeteler kapanırken dijital yayınlar arttı. Her birinin editör ihtiyacı da var.” ifadeleriyle medyadaki dönüşümün istihdam olanaklarına etkisi aktarılmıştır.

Medya meslek örgütleri ve medya yöneticisi olarak katılım sağlayan kişiler tarafından ise, özellikle devlet desteğinin ve teşviklerinin artırılması gerektiği ifade edilmektedir.

MMÖEK-4 “Her kamu kurum ve kuruluşu gibi tüm basın kuruluşlarında da engelli istihdamı mutlaka yapılmalıdır. Onlara çalışacakları huzurlu ortamı sağlamalıyız. Özellikle İnternet gazetelerinde çalışmaları daha uygun olacağından çalışmaları teşvik edilmelidir. Devletinde bu konuda teşvikleri olmalı. Sigorta vergi ücretlerini fondan desteklemeleri gibi.” sözleriyle bu öneriler sunulmuştur.

SONUÇ

Bu araştırma, engelli bireylerin medya sektöründe yaşadıkları istihdam deneyimlerini ve bu deneyimlerin arka planında yer alan yapısal, kültürel ve kurumsal dinamikleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Elde edilen bulgular, engelli bireylerin medya alanındaki varlıklarının yalnızca

istihdamla sınırlı olmadığını; aynı zamanda toplumsal algı, temsiliyet, erişilebilirlik ve ayrımcılık gibi çok katmanlı sorunlarla da doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Dolayısıyla engelli bireylerin medya sektöründeki istihdam süreçlerinin sağlıklı bir biçimde değerlendirilebilmesi, yalnızca mesleki koşulların değil; bireylerin içinde bulunduğu sosyal, kültürel ve fiziksel çevrenin de bütüncül biçimde ele alınmasını gerektirmektedir.

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmeler, engelli bireylerin iş yaşamında yalnızca bireysel performanslarıyla değil, aynı zamanda toplumsal önyargılarla da mücadele ettiklerini göstermektedir. Katılımcıların çoğu, mesleki kabullerini ve yeterliliklerini kanıtlatabilmek adına ortalamanın üzerinde çaba sarf ettiklerini ifade etmiştir. Bu durum, engellilikle ilgili toplumsal ön kabullerin, bireylerin üretkenliğini gölgelediğini ve iş yapma kapasitelerinin sürekli olarak sorgulandığını göstermektedir. “Bu işi yapabilir mi?” gibi örtük ya da açık biçimde yöneltilen sorular, engelli bireylerin meslek hayatlarında sürekli bir ispat çabası içerisine girmelerine neden olmaktadır. Bu bağlamda, tıbbi modelin bireyi bireysel eksiklik temelinde tanımlayan yaklaşımının, medya sektöründe dolaylı biçimlerde de olsa sürdüğünü söylemek mümkündür.

Ancak çalışmanın genel sonuçları, engellilik meselesinin yalnızca bireysel bir eksiklik ya da tıbbi bir problem değil; toplumsal yapılar tarafından şekillendirilen bir olgu olduğunu göstermektedir. Sosyal modelin öne çıkardığı üzere, engelliliği sorunlu hale getiren asıl unsur bireyin fiziksel ya da zihinsel farklılıkları değil, toplumun bu farklılıklarla başa çıkmadaki yapısal yetersizlikleridir. Bu çerçevede, medya sektöründe engelli bireylerin varlığı yalnızca ekonomik bir kazanım değil, aynı zamanda toplumsal bir eşitlik ve adalet mücadelesidir.

Katılımcıların büyük bölümü, mesleklerini yalnızca bir geçim aracı olarak değil; aynı zamanda engelliliğe dair kalıplaşmış yargıları dönüştürebilecek bir etki aracı olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Bu noktada medya, yalnızca engellilerin görünürlüğünü artıran bir platform değil aynı zamanda stereotiplerin yeniden üretimini engelleyen, toplumsal farkındalığı geliştiren bir araç haline gelebilir. Ancak bu potansiyelin hayata geçebilmesi için, yalnızca içeriklerin biçimi değil; bu içerikleri üreten bireylerin

desteklenme biçimleri de gözden geçirilmelidir. Bu durum, sosyal modelin savunduğu hak temelli dönüşüm anlayışıyla da örtüşmektedir. Engelli bireylerin medya sektöründe aktif özne haline gelmesi, yalnızca temsiliyet açısından değil; söylem üretim süreçlerine dahil olabilmeleri bakımından da dönüşümsel bir değere sahiptir.

Araştırma bulguları, engelli bireylerin yalnızca gönüllü içerik üreticisi olarak değil; profesyonel, sürekli ve hak temelli bir yaklaşımla medya kurumlarında istihdam edilmeleri gerektiğine işaret etmektedir. Gönüllülük temelli istihdam biçimlerinin, emeğin karşılık bulmaması ve istismara açık hale gelmesi nedeniyle uzun vadede sürdürülebilir olmadığı görülmektedir. Engelli bireylerin yalnızca istihdam edilmesi değil, sosyal modelin sunduğu hak ve eşitlik perspektifi doğrultusunda üretim süreçlerine dahil edilmesi, etik bir sorumluluk ve toplumsal zorunluluktur.

Medya meslek örgütlerinin engelli bireylerin medya sektörüne katılımı konusunda olumlu söylemler üretmelerine rağmen, uygulamada yapısal ve bütüncül adımlar atmadıkları tespit edilmiştir. Yerel medya örgütlerinin donanım ve kaynak eksiklikleri, erişilebilirlik çalışmalarının yaygınlaştırılmasını engellemektedir. Söz konusu durum çalışmanın varsayımları ile de örtüşmektedir. Bununla birlikte, bazı yerel örgütlerin teknik destek ve erişilebilirlik düzenlemeleri sunduğu örnekler, sosyal modelin pratikteki karşılıklarının mümkün olduğunu göstermektedir.

Medya içeriklerinin sorgulandığı çalışmalarda, medya içeriklerinde engelli bireylerin temsiliyetinin çoğunlukla fiziksel farklılıklar ve olağanüstü başarı öyküleriyle sınırlı kaldığının altı çizilmektedir. Bu anlatılar, engelli bireylerin toplumsal yaşamda sıradan bireyler gibi yer alma kapasitesini göz ardı etmekte ve ayrımcı temsiliyetin yeniden üretimine neden olmaktadır. Bu noktada medya çalışanlarının engellilik konusunda eğitilmesi, kullandıkları dil ve söylemler açısından farkındalık kazanmaları büyük önem taşımaktadır.

Araştırmanın önerileri hem medya meslek örgütlerine hem de işverenlere yönelik olarak iki düzeyde şekillenmiştir. Medya meslek örgütlerinin çatısı altında "Engelli Medya Çalışanları" birimi kurulması, "Engellilik ve Temsiliyet

Kılavuzu” hazırlanması ve mesleki eğitim programlarında engelli bireylerin öncelenmesi önerilmektedir. Ayrıca, ayrımcılık yapan medya çalışanlarına yönelik yaptırımlar geliştirilmesi ve engelli bireylerin kendi meslek örgütlerini kurmaları için yasal ve kurumsal destek sağlanması gerektiği vurgulanmaktadır.

İşverenler açısından ise, engelli bireylerin bilgi, beceri ve yeteneklerine göre istihdam edilmesi, yalnızca gönüllü pozisyonlarla sınırlı kalmayıp kadrolu görevlerde yer almalarının sağlanması ve çalışma ortamlarında erişilebilirliğe yönelik düzenlemelerin yapılması gereklidir. Ayrıca kamu kurumları, özellikle TRT ve İletişim Başkanlığı gibi alanın belirleyici aktörleri, bu alanda öncü rol üstlenmeli ve kapsayıcı istihdam modellerini teşvik etmelidir.

Araştırmanın sınırlılıklarından biri, medya yöneticilerinin çalışmaya katılımının düşük kalmasıdır. Bu durum, özellikle karar alma mekanizmalarının analizini sınırlamış; yönetsel süreçlerdeki engellerin doğrudan tespit edilmesini zorlaştırmıştır. Gelecekte yapılacak çalışmalarda bu eksikliğin giderilmesi ve karar verici pozisyondaki aktörlerin dahil edilmesi, literatür açısından daha derinlemesine bir çözümleme imkânı sunacaktır.

Sonuç olarak, engellilik kuramları yalnızca akademik tartışma alanına ait değildir; aynı zamanda toplumsal dönüşümün yol haritasını çizebilecek kuramsal araçlardır. Tıbbi model, bireyi toplumdan soyutlayarak normatif sağlık tanımları üzerinden sınırlandırırken; sosyal model, bu sınırların toplumsal yapı tarafından inşa edildiğini ve değiştirilebileceğini savunur. Medya sektörü, bu iki kuramın kesiştiği en kritik alanlardan biridir. Engelli bireylerin medya alanındaki varlığı, yalnızca istihdam açısından değil, söylem üretimi ve temsiliyet bakımından da sosyal modelin savunduğu hak temelli bir dönüşümün pratiğe yansımasıdır. Bu nedenle medya sektörünün her alanında, engelli bireylerin görünürlüğünü ve etkinliğini artıracak yapısal, kültürel ve kurumsal dönüşümlere ihtiyaç vardır. Engelli bireylerin yalnızca temsil edilmesi değil; nasıl temsil edildikleri ve bu sürece ne ölçüde dahil olabildikleri de belirleyici bir unsur olarak dikkate alınmalıdır. Bu doğrultuda yapılan her akademik çalışma, yalnızca alanyazına değil aynı zamanda engelliler adına; daha adil, eşitlikçi ve kapsayıcı bir toplumun inşasına katkı sunacaktır.

KAYNAKLAR

- Akyıldız, N. A. (2017). Avrupa Birliği'nde engelli politikası. *The Journal of Turk-Islam World Social Studies*, 13, 48-59. <https://doi.org/10.16989/TIDSAD.1332>
- Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü. (t.y.). *Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı*. <http://kaynasli.gov.tr/kurumlar/kaynasli.gov.tr/dosyalar/AVRUPA%20B%C4%B0RL%C4%B0%C4%9E%C4%B0%20TEMEL%20HAKLAR%20%C5%9EARTI.pdf> (Erişim tarihi: 31 Mayıs 2024)
- Balaban Salı, J. (2012). Verilerin toplanması. İçinde A. Şimşek (Ed.), *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri* (ss. 134-161). Anadolu Üniversitesi.
- Birleşmiş Milletler Engelli Kişilerin Haklarına Dair Uluslararası Sözleşmesi. (2006), <https://treaties.un.org/Pages/Home.aspx>, (Erişim Tarihi: 29 Haziran 2025).
- Bülbül, Y.Ö. (2023) Engellilerin Erişilebilirlik Tepkisi ve Dayanışma Çağrısı, 9. *Köy Gazetecilik için dayanışma, engelliler ve medya özel sayı*, <https://9koy.org/e-dergi> (Erişim tarihi: 30 Haziran 2025)
- Cavkaytar, A., & Diken, İ. H. (2007). *Özel eğitime giriş*. (3. Baskı). Kök Yayıncılık
- Çoban, G. S. (2021). Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi kendini gerçekleştirme basamağında gizil yetenekler. *European Journal of Educational and Social Sciences*, 6(1), 111-118.
- Deniz İş Kanunu. (1967, 29 Nisan). *Resmi Gazete (Sayı: 12586)*. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.854.pdf>
- Disability. (2023, 7 Mart). https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health?utm_source (Erişim tarihi: 29 Haziran 2025).
- Ellis, K. (2016). *Disability Media Work*. Palgrave Macmillan US. Retrieved from <https://www.perlego.com/book/3489274/disability-media-work-opportunities-and-obstacles-pdf> (Original work published 2016). (Erişim tarihi: 30 Haziran 2025).
- Engelliler Hakkında Kanun. (2005, 7 Temmuz). *Resmi Gazete (Sayı: 25868)*. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5378&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Erbil Erdugan, F. (2010, Kasım). *Türkiye'de özürlü yoksulluğu ve mücadele politikalarının değerlendirilmesi: Ankara-Keçiören örneği*. https://aile.gov.tr/media/2636/fatma_-erbil.pdf (Erişim tarihi: 6 Mart 2024)
- Ersöz, E. (2020). Engellilere yönelik ayrımcılık ve makul uyumlaştırma kavramı. *Necmettin Erbakan University School of Law Review*, 3(2), 149-163.
- Erten, Ş., & Aktel, M. (2020). Engellilerin erişilebilirlik hakkı: Engelsiz kent yaklaşımı çerçevesinde bir değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 11(28), 898-912. <https://doi.org/10.21076/vizyoner.691690>
- Foucault, M. (2002). *Kliniğin doğuşu tıbbî algının arkeolojisi* (Ş. Ünsaldı, Çev.). Epos Yayınları.
- Genç, Y., & Çat, G. (2014). Engellilerin istihdamı ve sosyal içermeliliği ilişkisi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(1), 363-394.
- Gönülaçan, A. (2016). Engelli istihdamına yönelik işveren tutumları: Trabzon örneği. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(3), 111-130. <https://doi.org/10.11616/basbed.vi.455300>
- Güneri, H. (2014). *Türkiye'de engelli istihdamı: 4857 sayılı İş Kanunu'nda yer alan engellilere ilişkin kota uygulaması* [Uzmanlık tezi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü]. <https://www.csgb.gov.tr/media/34043/hande-gu-neri-uzmanlik-tezison.pdf>
- International Classification of Functioning, Disability and Health. (2024, 20 Şubat). *ICF Category*. <https://icd.who.int/dev11/l-icf/en#/http%3a%2f%2fid.who.int%2fid%2fentit-y%2f619527855?view=H1> (Erişim tarihi: 21 Şubat 2025)
- International Labour Organization. (1983). *Convention No. 159: Vocational Rehabilitation and Employment (Disabled Persons)*. https://normlex.ilo.org/dyn/nrmlx_en/f?p=-NORMLEXPUB:12100:0::NO::P 12100_INSTRUMENT_ID:312304. (Erişim tarihi: 29 Haziran 2025)
- Kanyılmaz Polat, E. (2020). Engelli bireylerin çalışma yaşamında karşılaştıkları sorunlara yönelik nitel bir araştırma: Çanak-kale örneği. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(39), 869-897. <https://doi.org/10.46928/iticus-be.758135>
- Karaaslan, L. (2020). Geçmişten günümüze engelli istihdamı: Engelliler için nitelikli istihdamda yeni yaklaşımlar. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 1, 46-58.
- Karataş, K. (2002). Özürlülere yönelik ayrımcılık ve ayrımcılıkla savaşımlar. *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, 2(1), 1-10.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.
- Kızılaslan, A., Zorluoğlu, S. L., Yüce, A., & Sözbilir, M. (2016). Yeti yitimi modellerinin tarihsel süreci. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 183-197. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2016.16.1-5000182917>
- Kızıldaş, M. (2021). *Engellilerle iletişim engellilerle 360° kapsayıcı ve doğru iletişim metotları*. Ceres Yayınları.

- Lengnick-Hall, M. L., Gaunt, P. M., Kulkarni, M. (2008). *Overlooked and underutilized: people with disabilities are an untapped human resource*, Human Resource Management, 47(2), 255-273. DOI:10.1002/hrm.20211
- Maslow A. H. (1943). *A theory of human motivation*. originally published in psychological review, 50, 370-396., Classics in the History of Psychology An internet resource developed by Christopher D. Green York University, Toronto, Ontario ISSN 1492-3713, <https://livros01.livrosgratis.com.br/ps000137.pdf> (Erişim Tarihi: 30.06.2025)
- Meşe, Y. D. D. İ. (2014). Engelliliği açıklayan sosyal model nedir? *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, (33). <https://doi.org/10.21560/spcd.17773>
- Nuhrat, Y. (2020). Sosyal ve kültürel antropolojide özdeşünümsellik: Sahadan örnekler. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 23(1), 130-156. <https://doi.org/10.18490/sosars.728322>
- Oliver, M. (2011). Sakatlığın ideolojik inşası. İçinde D. Bezmez, S. Yardımcı ve Y. Şentürk (Ed.), *Sakatlık çalışmaları: Sosyal bilimlerden bakmak* (ss. 227-242). Koç Üniversitesi Yayınları.
- Öz, C. S., & Orhan, S. (2012). Özürlü istihdam yöntemlerinin uygulanabilirliği üzerine bir değerlendirme. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 3(2), 36-48.
- Özdemir, B. & Atabek, N. (2020). Engele sahip insanlara ilişkin haberlerin Birgün, Cumhuriyet, Hürriyet ve Yeni Şafak gazetelerindeki sunumu. *Dördüncü Kuvvet*. 3 (1). 1-20.
- Sözen, H. (2023). Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde engellilere yönelik yasal düzenlemeler: Fransa, İspanya ve Almanya örneği. *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 121-136. <https://doi.org/10.57114/jswrpub.1296900>
- Şarlak D, Celbiş O. (2022). Engelli bireylere yönelik toplumsal tutumlar ve sosyal rehabilitasyon çalışmaları. In. Öztürk E. (edt). *Psikotravmatoloji. Türkiye Klinikleri*, (s.142-150).
- Şen, M. (2018). Türkiye’de engellilere yönelik istihdam politikaları: Sorunlar ve öneriler. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 8(2), 129-152. <https://doi.org/10.32331/sgd.493016>
- Tasa, H., & Mamatoğlu, N. (2018). Engelli bireylere yönelik tutum değişimi ve duyarlılık eğitimleri. *Türkiye Klinikleri J Psychol-Special Topics*, 3(1), 11-21.
- Thomas, C. (2011). Sakatlık kuramı: Kilit fikirler, meseleler ve düşünürler. İçinde D. Bezmez, S. Yardımcı ve Y. Şentürk (Ed.), *Sakatlık çalışmaları: Sosyal bilimlerden bakmak* (ss. 31-50). Koç Üniversitesi Yayınları.
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü. (t.y.a). *Güncel Türkçe sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/?ara=ayrımcı> (Erişim tarihi: 26 Nisan 2024)
- United Nations. (1948, December 10). *Universal Declaration of Human Rights*, Article 25. Genel Kurul kararı 217 A(III). <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights> (Erişim tarihi: 1 Temmuz 2025)
- World Health Organization. (2013, Ekim). *How to use the ICF: A practical manual for using the International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF)*. <https://cdn.who.int/media/docs/default-source/class>. (Erişim tarihi: 29 Haziran 2025)
- Yardımcı, S. (2015). Sakatlığın tarihsel inşası. İçinde K. Çayır, M. Soran ve M. Ergün (Ed.), *Engellilik ve ayrımcılık: Eğitimciler için temel metinler ve örnek dersler* (ss. 7-18). Karekök Eğitim Basım Yayımları.
- Yenipazarlı, A., Çondur, F., & Cömertler, N. (2020). Engelli bireylerin kamu hizmetlerinden memnuniyeti: Nazilli ilçesi örneği. *Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 77-93.
- Yurttakal, E. (2019). *Türkiye’de bedensel engellilerin istihdamı: Kariyer meslekler örneği* [Yüksek lisans tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=HAaDdZ9gVUz6RsuoBN_hfQ&no=ah6ciPq3KBUqktvmsbng

Yazar Katkı Oranı

Araştırmacılar bu çalışmanın tümüne eşit katkıda bulunmuştur. Araştırmacılar herhangi bir çıkar çatışması bildirmemiştir.

Etik Kurul Onayı

Mersin Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu’ndan (05.12.2022, Karar No: 403) alınmıştır.

Teşekkür

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde katkıları olan Mersin Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimine teşekkür ederiz.

Görüş ve deneyimlerini paylaşarak çalışmamıza değer katan tüm katılımcılara içtenlikle teşekkür ederiz.